

Bjerkholt, Olav

Working Paper

Økonomi og økonomer i UiOs historie: Fra Knut Wicksells dissens i 1910 til framstøtet mot Thorstein Veblen I 1920

Memorandum, No. 18/2012

Provided in Cooperation with:

Department of Economics, University of Oslo

Suggested Citation: Bjerkholt, Olav (2012) : Økonomi og økonomer i UiOs historie: Fra Knut Wicksells
dissens i 1910 til framstøtet mot Thorstein Veblen I 1920, Memorandum, No. 18/2012, University of
Oslo, Department of Economics, Oslo

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/90761>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen
Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle
Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich
machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen
(insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten,
gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort
genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

*Documents in EconStor may be saved and copied for your personal
and scholarly purposes.*

*You are not to copy documents for public or commercial purposes, to
exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the
internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.*

*If the documents have been made available under an Open Content
Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise
further usage rights as specified in the indicated licence.*

MEMORANDUM

No 18/2012

Økonomi og økonomer i UiOs historie: Fra Knut Wicksells dissens i 1910 til framstøtet mot Thorstein Veblen i 1920

Olav Bjerkholt

ISSN: 0809-8786

Department of Economics
University of Oslo

This series is published by the
University of Oslo
Department of Economics

P. O.Box 1095 Blindern
N-0317 OSLO Norway
Telephone: + 47 22855127
Fax: + 47 22855035
Internet: <http://www.sv.uio.no/econ>
e-mail: econdep@econ.uio.no

In co-operation with
**The Frisch Centre for Economic
Research**

Gaustadalleén 21
N-0371 OSLO Norway
Telephone: +47 22 95 88 20
Fax: +47 22 95 88 25
Internet: <http://www.frisch.uio.no>
e-mail: frisch@frisch.uio.no

Last 10 Memoranda

No 17/12	John K. Dagsvik <i>Behavioral Multistate Duration Models: What Should They Look Like?</i>
No 16/12	Kjell Arne Brekke, James Konow and Karine Nyborg <i>Cooperation Is Relative: Income and Framing Effects with Public Goods</i>
No 15/12	Finn R. Førsund <i>Phasing in Large-scale Expansion of Wind Power in the Nordic Countries</i>
No 14/12	Berhe Mekonnen Beyene <i>The Link Between International Remittances and Private Interhousehold Transfers</i>
No 13/12	Berhe Mekonnen Beyene <i>The Effects of International Remittances on Poverty and Inequality in Ethiopia</i>
No 12/12	Olav Bjerkholt <i>Økonomi og økonomer I UiOs historie: Professorkonkurransen 1876-77</i>
No 11/12	Erik Biørn <i>An Econometric Market Model of Capital and Investment Inspired by Haavelmo</i>
No 10/12	Jens Fredrik Baumgarten Skogstrøm <i>Entrepreneurial School Dropouts: A Model on Signalling, Education and Entrepreneurship</i>
No 09/12	Finn R. Førsund <i>Measuring Efficiency in the Public Sector</i>
No 08/12	Tapan Mitra, Geir B. Asheim, Wolfgang Buchholz and Cees Withagen <i>Characterizing the Sustainability Problem in an Exhaustible Resource Model</i>

Previous issues of the memo-series are available in a PDF® format at:
<http://www.sv.uio.no/econ/forskning/memorandum>

MEMORANDUM

Økonomi og økonomer i UiOs historie: Fra Knut Wicksells dissens i 1910 til framstøtet mot Thorstein Veblen i 1920

Av

Olav Bjerkholt

Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

Abstract

Artikkelen redegjør innledningsvis for opprettelsen av statsøkonomisk eksamen i 1905 – den viktigste begivenhet i økonomifagets utvikling ved universitetet i de første 100 år av dets historie – og behandler deretter begivenheter som utspilte seg i 1910-20. I 1910 ble det for annen gang i universitetets historie utlyst konkurranse om et professorat i økonomi. Knut Wicksell, som var med i bedømmelseskomiteen, fant ingen av de tre søkerne kvalifisert, spesielt ikke den av flertallet i komiteen foretrukne kandidat, Nicolai Rygg. Misnøye ved universitetet omkring tilstanden i økonomifaget var trolig medvirkende til at Halvdan Koht noen år senere ledet et framstøt for å få Thorstein Veblen som professor til universitetet. Hendelsesforløpet er dokumentert gjennom brev og andre arkivkilder, herunder brev av Thorstein Veblen som hittil ikke har vært kjent. Framstøtet førte ikke fram, hovedsakelig på grunn av usikre økonomiske utsikter. Artikkelen kan betrakte som en litt lang randmerknad til andre og tredje bind av UiOs historie 1811-2011, utgitt i ni bind i 2011.

JEL: A11, A19, Z00

Keywords: Universitetshistorie, Knut Wicksell, Thorstein Veblen

1. Innledning*

I Bjerkholt (2012) er det redegjort for omstendighetene omkring opprettelsen av det første "rene" professoratet i økonomi ved universitetet i Kristiania i 1876 og den påfølgende konkurranse om professoratet i 1876-77. Ebbe Hertzberg gikk seirende ut av konkurransen og ble utnevnt til professor i statsøkonomi og statistikk. Fra før var Torkel Halvorsen Aschehoug professor i lovkyndighet, statsøkonomi og statistikk etter å ha overtatt professoratet opprinnelig opprettet for Anton Martin Schweigaard i 1840 etter Schweigaards død i 1870.

I 1886 valgte Hertzberg å forlate det rene økonomiprofessoratet og Aschehoug overtok det uten utlysning fra 1887. Bredo Morgenstjerne som var byråsjef i justisdepartementet, ble fra samme år konstituert i et professorat i lovkyndighet, statsøkonomi og statistikk. Disse to konservative "middelveisfarere" (med et uttrykk lånt av Halvdan Koht) utgjorde det universitetet hadde å stille opp med i økonomifaget. I en rekke andre land var økonomisk vitenskap i rivende utvikling. Det eneste som ble tilbudt av undervisning i økonomi ved universitetet var forelesninger i jusstudiet, der statsøkonomi var ett av ti skriftlige eksamensfag. Vyene – og forhåpningene – som hadde kommet til uttrykk ved opprettelsen av universitetet i 1811 når det gjaldt økonomi, og gjentatt under stortingsdebatten i 1876 (jfr. Bjerkholt 2012), hadde ikke blitt innfridd. Sammenliknet med forholdene i København som i 1848 hadde åpnet for økonomistudier i en egen "statsvidenskabelig" eksamen ved siden av juridikum, og i 1892 reviderte tilbudet til å omfatte flere ulike spesialiseringer, hadde Kristiania havnet i baktroppen.

Men forholdene i København og i andre europeiske land hadde ikke unnlatt å gjøre inntrykk. Økonomifaget var på kraftig frammarsj, og dets samfunnsmessige betydning ble sterkere og sterkere understreket. Drivkraften var ikke bare de ytre behov for kunnskap og analyse, men også utviklingen inne faget. Teoriutviklingen i kjølvannet av marginalismens gjennombrudd gjorde seg stadig sterkere gjeldende i litt ulike avskygninger i Storbritannia, Frankrike, Østerrike og andre europeiske land og USA. Bruk av matematikk ble stadig mer akseptert, om enn mange følte seg hjelpeløse stilt overfor matematiske formelbruk i teorien. Behovet for å gi økonomifaget en sterkere stilling ved universitetet i Kristiania ble erkjent. Artikler fra omkring midten av 1890-tallet tok til orde for mer undervisning om samfunnsmessige forhold, både økonomi og sosiologi. Også behovet for reformer i jusstudiet kom til uttrykk. Diskusjonen om en styrking av økonomifaget foregikk både i det politiske miljø og på universitetet før det juridiske fakultet helt på tampen av det 19. århundret utarbeidet et forslag om opprettelse av en statsøkonomisk eksamen. Det tok likevel fem år før departementet fikk fremmet en lovproposisjon om statsøkonomisk eksamen. Det meste av tidstapet skyldtes uenighet i fakultetet. Stortinget etterlyste framdrift i saken.

* Jeg har fått svært forekommende bistand fra Riksarkivet for å finne fram til dokumenter om professoratet som ble utlyst i 1910, fra Nasjonalbiblioteket for å finne fram til brev og annet materiale etter Halvdan Koht og brevmateriale og fra Wisconsin Historical Society for brev til og fra Thorstein Veblen. Jeg skylder stor takk til Solidelle Wasser, New York som for flere år siden meddelte meg hva Halvdan Koht fortalte henne i 1964 om framstøtet mot Thorstein Veblen, og har vært behjelpelig med andre opplysninger. Jeg takker også Jenny Clarhäll for hjelp med svensk ortografi på Kung Gustaf V's tid, professor Marit Halvorsen for opplysninger om jusstudiet og direktør Geir Lundestad.

Oppsvinget i interessen for økonomifaget ved universitetet viste seg også på andre måter. På 1890-tallet dukket de første doktoravhandlingene med økonomisk innhold opp; Oskar Jæger disputerte i 1894 med avhandlingen *Den moderne statsøkonomis grundlæggelse ved Adam Smith* og Einar Einarsen i 1896 med avhandlingen *Begrebet "kapital" i økonomien*.¹ Både Einarsen og Jæger var lovende økonomer. Einarsen forsvant fra scenen relativt raskt. Oskar Jæger kom til å spille en hovedrolle i økonomiundervisningen i en lang overgang fra Aschehougs 1800-tallsverden til Frischs hypermoderne ideer og han sto overraskende nok på god fot med begge to.

Oskar Jæger (1864-1933) hadde første studert filologi og deretter fattet interesse for økonomi. Etter doktorarbeidet var han naturlig nok interessert i muligheten for en lærerstilling. Etter å ha kvalifisert seg i økonomi gjennom doktoravhandlingen, måtte han avlegge juridikum før han kunne håpe på en lærerstilling i faget. Jæger ble universitetsstipendiat i 1898 og hans videre karriere ble i betydelig påvirket av Aschehougs plan for avslutning av sitt faglige virke. Aschehoug ville utgi et omfattende verk og fikk ordnet det til slik at han fra høsten 1901 av, semester for semester ble fritatt for å holde forelesninger. Dette lot seg gjøre ved at Jæger ble faset inn for å overta og forelese i Aschehougs sted. Etter universitetsstipendiet fikk han en lærerstilling og deretter fra 1902 et ekstraordinært – eller "bevegelig" – professorat. Det var da underforstått at Jæger skulle overta Aschehougs stilling etter hans død, mens det bevegelige professoratet kunne flyttes til et helt annet sted på universitetet. Bind I av Aschehougs *Socialøkonomik* kom i 1902, da var Aschehoug 80 år.

2. Opprettelsen av statsøkonomisk eksamen 1905

I 1899 fremmet det juridiske fakultet overfor det akademiske kollegium et forslag om opprettelse av en statsøkonomisk eksamen. Da hadde det ikke vært noen vurdering av statsøkonomiens plass ved universitetet siden kongelig resolusjon av 26. mars 1840 la faget under det juridiske fakultet:

"Fakultetet anser det ønskelig, at der træffes foranstaltninger til yderligere fremme af statsøkonomiens studium ved vort universitet ... [og] sikre denne videnskab en mer fremtrædende plads i universitetets undervisning." (Som gjengitt i Ot.prp. 1905: 1)

Det ble videre påpekt at eksamensordningen med økonomi som ett av ti fag ved den juridiske embetseksamen innebar at,

"Statsøkonomien faar herved ikke den plads, som den ved sin store og stigende teoretiske og praktiske betydning baade fortjæner og kræver. ... I denne henseende maa det fremhæves som erfaringsmessig godtgjort, at undervisningen i et fag ved universitetet ikke kan paaregne den tilslutning og derfor heller ikke virke i saa vide kredse som ønskelig, med mindre faget har faaet den rette plads i universitetets eksamensordning" (Ot.prp. 1905: 1)

Det er nærliggende å se Oskar Jæger som en viktigste pådriver for dette initiativet, selv om han ennå ikke hadde blitt professor. Han spilte i tospann med Aschehoug en sentral rolle i å få forslaget gjennom og fikk hovedansvaret for det nye studieprogrammet etter at det var vedtatt. Bakgrunnen

¹ Oskar Jæger hadde disputert for dr.philos-graden, men Einar Einarsen som hadde juridisk embetseksamen ble dr.juris.

for initiativet var nok først og fremst den sterke framgangen som økonomifaget hadde hatt internasjonalt. Det marginalistiske gjennombruddet hadde lagt et grunnlag for bedre forståelse av mange spørsmål knyttet til den sosiale og økonomiske utvikling. Økonomisk utdanning hadde også hatt rask framgang ved mange universiteter i utlandet. Medvirkende kan også ha vært misnøyen fra langt tilbake over at universitetet i Kristiania hadde blitt liggende etter.

Forslaget fra fakultetet var sterkt preget av overveielser omkring forholdet mellom den juridiske embetseksamen og det statsøkonomiske studiet. Studieordningene innført i København med alternative kombinasjoner av jus, økonomi og statistikk ble drøftet, men forkastet som modell. Forholdene i andre land ble det ikke sett på. Forslaget omfattet en konkret utforming av en lov om opprettelse av statsøkonomisk eksamen. For å kunne gå opp til den foreslåtte statsøkonomiske eksamen måtte en ha enten juridisk embetseksamen eller historisk eller matematisk lærereksamen.² Juridisk embetseksamen var forutsatt å omfatte statsøkonomi i samme omfang som tidligere.

Forslaget var følgelig et tilbud om fordypning i økonomi for jurister og kunne derved gi styrket kompetanse for visse embeter. Åpningen for søkere med lærereksamen, men uten juridisk embetseksamen siktet særlig mot behovet for å dekke etterspørsel etter lærere i økonomifag ved handelsgymnas, landbrukshøyskolen og den påtenkte tekniske høyskole.³ I tilknytning til åpningen for at den foreslåtte statsøkonomiske eksamen skulle kunne tas med matematiske lærereksamen, pekte forslaget på at "... at matematikens metoder, baade den analytiske og den grafiske, nu i stedse større utstrekning benyttes ved udviklingen av statsøkonomiens læresetninger." Dette var en interessant erkjennelse for det var i ytterst liten utstrekning at matematikkens metoder var tatt i bruk i økonomiundervisning ved universitetet i Kristiania. Lovforslaget omfattet også opprettelse av en egen doktorgrad i statsøkonomi som kunne tas av enhver som hadde bestått den statsøkonomiske eksamen med beste karakter.⁴

Forslaget fra det juridiske fakultet passerte imidlertid ikke uten videre. Kollegiet oppnevnte en komité med tre medlemmer fra det juridiske fakultet (Aschehoug, Hagerup og Morgenstjerne) og to fra hvert av de andre fakultetene som var berørt av forslaget. Komiteen som avga en betenkning datert 10. mai 1900, ga generelt sin tilslutning til forslaget, men gjorde et poeng av at det hadde vært "noget avvigende meninger" innen komiteen i hvilken utstrekning den foreslåtte eksamen ville bli benyttet.⁵ Komiteen fant ingen grunn til et eget doktorgradsdiplom, dr.philos. kunne benyttes.

Etter dette ble framdriften henimot en reform heller dårlig på tross av at det ikke var nevneverdig uenighet innen fakultetet om forslaget om statsøkonomisk eksamen. Men fakultetet tok også opp

² En tilsvarende regel gjaldt da økonomi ble innført som egen eksamen ved Københavns universitet i 1848. En begrunnelse som da ble gitt var at studiet ellers kunne bli en snarvei "for fornemme Stympere", se Davidsen (2001: 63).

³ Eksplicit nevnt i forslaget fra fakultetet var behovet for kjennskap til økonomi også for de som skal undervise kulturhistorien i den språklig-historiske linje i gymnasen: "En lærer, som skal være i stand hertil, maa have kjendskab til de vigtigste økonomiske teorier og kjendsgjæringer, der har spillet en saa vigtig rolle i aarhundrets kulturliv." (Ot.prp. 1905: 3)

⁴ Også her ble den matematiske utviklingen i faget forespeilet ved at den foreslåtte lovteksten om doktorgrad åpnet for at det juridiske fakultet "...i fornødent fald [kan] kræve bistand af det matematisk-naturvitenskapelige fakultet." (Ot.prp. 1905: 3)

⁵ Innstillingen sier ikke noe om hvem som mente hva, men trolig var nok Morgenstjerne mest tvilende til at en ny eksamen ville slå an.

spørsmålet om statsøkonomi burde inngå i de obligatoriske forberedende prøver som var innført ved universitetet og om økonomiens framtidige plass i den juridiske embetseksamen. I begge disse spørsmålene var meningene delte. Aschehoug og Jæger hadde funnet hverandre og utgjorde et enhetlig mindretall. Flertallet av alle de øvrige rommet heftige oppfatninger på kryss og tvers.⁶ Først i februar 1905 kunne odelstingsproposisjonen undertegnes av Kongen og loven omsider vedtatt den 9. oktober 1905. Underveis bortfalt den innskrenkende bestemmelse om at statsøkonomisk eksamen bare kunne tas dersom andre universitetseksamener var avlagt; i stedet ble det at alle som var immatrikulert kunne ta eksamen. Senere ble også den bestemmelsen lempet på ved at det ble tillatt også uten eksamen artium dersom visse andre krav var oppfylt.

Lovens paragraf 1 var uendret fra det opprinnelige forslaget i 1899:

"§ 1. Ved universitetet skal der af det juridiske fakultet afholdes en statsøkonomisk eksamen, ved hvilken kandidaten dels ved skriftlig, dels ved muntlig prøve har at gjøre rede for sine kundskaber i statsøkonomi, finansvidenskab og statistik." (UiO 1907: 161-2)

Her ble altså fagene fastslått men lovteksten inneholdt ikke noe om "kursets utstrækning, om det kundskabsmaal, som bør kræves ved eksamen, og om dennes anordning", noe som nok ville vært naturlig. Litt spekulativt kan man formode at dette skyldtes at fakultetet hadde svært vanskelig for å komme til omforente standpunkter. Loven sa bare at et reglement ville bli fastsatt av kongen. I realiteten ble det nok Oskar Jæger som kom til å få den avgjørende innflytelse på utformingen av studiet.

Først på slutten av 1907 ble reglementet og pensum for statsøkonomisk eksamen fastsatt.⁷ Da var det kjent at noen ønsket å ta eksamen, og de to første kandidatene avla også eksamen våren 1908. Kunnskapsmål som kandidatene måtte være forberedt på å redegjøre for, omfattet:

"a. Socialøkonomik, teoretisk, historisk og praktisk i et omfang omtrent svarende til *Aschehougs* verk eller til de forelæsninger i faget, som avholdes ved Universitetet med statsøkonomisk eksamen for øie.

b. Finansvidenskab i et omfang omtrent svarende til Eheberg; Grundriss der Finanzwissenschaft eller til de ved Universitetet avholdte forelæsninger.⁸

c. Statistikkens metode derunder indbefattet sandsynlighetsregning i et omfang omtrent svarende til *Westergaard*: Statistikkens teori i grundriss eller til de ved Universitetet avholdte forelæsninger samt forsikringsmatematikens elementer i det omfang, hvori der til nærværende eksamen er blit holdt forelæsninger eller øvelser over disse emner.

⁶ Professor Morgenstierne mente f. eks. teologene "vilde have en stor og bestemt påviselig nytte af elementær indsigt i statsøkonomien". Det ble også hevdet av Morgenstierne at siden den forberedende prøve i filosofi ikke omfattet etikk, kunne "et høist paakrævet surrogat herfor kunne opnaaes gennem et kursus i socialøkonomiens elementer". (Ot.prp. 1905: 7)

⁷ Ved "den Norske Regjerings resolution av 27de november 1907". (I noen år etter 1905 var visst kgl. resolusjoner ikke lenger kongelige, før det gikk tilbake til det gamle?!)

⁸ Karl Theodor Egeberg var en bayersk jurist og økonom, elev av Gustav Schmoller og Georg Friedrich Knapp. Finansvitenskap dreide seg om statens (og kommunenes) økonomi. Faget var en del av den kameralistiske arven og forble en del av den norske tradisjonen, senere omdøpt til Offentlig økonomikk. Leif Johansen var dosent i faget fra 1959 og moderniserte det.

d. Historisk og statistisk kjendskap til Norges befolkningsforhold, næringsveier og økonomisk tilstand efter de ved Universitetet holdte forelæsninger og de skrifter, til hvilke der i disse maate henvises."

(Gjengitt fra Universitetets aarberetning 1907-08: 163-4)

Her hadde det altså kommet til en ytterst viktig presisering av lovteksten, nemlig at statistikk var delt i to: statistisk metode (med forsikringsmatematikk) og statistisk-historisk kunnskap. Det er litt vanskelig å tenke seg at statistisk metode var kommet med uten Harald Westergaard og hans lærebok. Westergaard var internasjonalt kjent og boka også utgitt på tysk. I reglementet ble det fastsatt eksamensbestemmelser og åpnet for opptak uten artium på visse vilkår. I henhold til det utarbeidet fakultetet en studieplan for statsøkonomisk eksamen.⁹

3. Professorkonkurransen i 1910

Aschehoug døde omsider i januar 1909 kort etter at tredje og siste bind av hans *Socialøkonomik* hadde kommet ut i 1908. Kort etter kom en nærmest rutinehenvendelse fra Kollegiet om det bevegelige professoratet som Jæger fortsatt satt i, kunne frigjøres. Fakultetet, der Jæger var dekan, la imidlertid fram tungtveiende argumenter for å beholde professoratet:

"Til Det akademiske kollegium!

I skrivelsen av 18de februar 1909 har det ærede kollegium anmodet om fakultetets uttalelse i anledning av forespørsel fra kirkedepartementet om, hvorvidt det ved professor Jægers overtagelse av avdøde professor Aschehougs embede ledigblevne professorat bør opretholdes, og om der i tilfælde bør ske nogen forandring i dets fagkrets, eller om det helt bør ombyttes med et bevægeligt professorembede med en anden fagkreds.

Fakultetet skal i anledning herav uttale følgende:

Da professor Jæger i 1902 blev utnævnt, var den endnu ikke oprettet nogen særskilt statsøkonomisk eksamen, men hans undervisning ansaaes allikevel nødvendig for de juridiske studenter ved siden av de forelæsninger der holdtes av professoren i retsvidenskab, statsøkonomi og statistikk, men som stadig avbrydes av forelæsninger i denne professors øvrige fag. Dessuten var man fuldt paa det rene med nødvendigheden av foruten det blandede professorat i retsvidenskab, statsøkonomi og statistikk at ha to hele professorater i statsøkonomi og statistikk, naar disse omfattende videnskaper skulde kunne dyrkes og doceres paa en tilfredsstillende maate. End mer iøinespringende er denne nødvendighet nu, efter at der er blit oprettet en særskilt statsøkonomisk eksamen, hvortil der skal gives videregaaende undervisning ikke blot i socialøkonomik, men ogsaa i finansvidenskab. At følge helt med i den videnskapelige udvikling paa alle socialøkonomiens og finansvidenskabens omraader er nu ikke længere mulig for nogen enkelt videnskabsmand. Man ha jo ikke blot den teoretiske økonomi, hvor produktionslæren, værdilæren og fordelingslæren i de senere

⁹ Opprettelsen av den statsøkonomiske eksamen er svært knapt omtalt i Kyllingstad og Rørvik (2011: 248) som til gjengjeld har fått med seg som en mer vesentlig opplysning at Jæger var "bror av den kjente og beryktede bohørforfatteren".

aar har faat en vældig literatur, som har frembragt en hel videnskabelig omvæltning, medens læren om pengevæsen, kredit og bankvæsen saa at si danner en hel videnskab for sig. Men man har til like indenfor den praktiske økonomi saa vigtige og omfattende omraader som læren om individualismen og socialismen i alle deres forskjellige former og retninger, læren om den sociale reformbevægelse, fagforeningerne, arbeiderbeskyttelses- og arbeiderforsikringslovgivningerne, hvor det kunde opta en mands arbeide helt bare at følge nøiagtig med i den enorme literatur og de mange nye lover og lovforslag i alle verdens lande. Endelig kræver handels- toldpolitikken i vore dage et indgaaende teoretisk og praktisk studium. Føier man saa hertil statistiken, den økonomiske historie og endelig finansvidenskapen, paa hvis forskjellige omraader der i vor tid baade forskes og lovgives saa intenst, saa vil det være ganske indlysende, at der maa findes en videnskabelig arbeidsdeling sted saaledes, at man i det minste trænger to hele professorater for dyrkningen av den økonomiske videnskapen og til besørgelse av den videnskabelige undervisning.

Fakultetet maa derfor uttale, at oprettholdelsen av det ledige professorat i statsøkonomi og statistikk er absolut nødvendig baade av videnskabelige hensyn og av hensyn til en tilfredsstillende videnskabelig undervisning ved den statsøkonomiske eksamen.

Det bemerkes endelig, at fakultetet har oppfattet departementet derhen, at professor Jæger vil bli paalagt at overta det faste ordinære professorat i statsøkonomi og statistikk.

Christiania den 10 mars 1909.

Oskar Jæger, Decanus"¹⁰

Dette passerte raskt gjennom de ulike instanser og stortingets budsjettkomite fattet i mai 1909 følgende vedtak:

"Stortinget samtykker i, at det ved professor dr. Oskar Jægers overgang til det ordinære professorembede i statsøkonomi og statistikk ved universitetet ledigblevne bevægelige professorat i samme discipliner bibeholdes."¹¹

Søkerne

Det ble således for annen gang i universitetets hundreårige historie utlyst konkurranse om et professorat i økonomi og statistikk. Til fristen 1. desember 1909 meldte det seg tre søkere til professoratet: Nicolai Rygg, Kristian Schønheyder og Thorvald Aarum. Det var altså få søkere som det også var i 1876, men et vesentlig hevet kvalitetsnivå.¹² Søkerne leverte inn lister over utførte arbeider og to hadde dem var endog dr.philos.

Søkernes bakgrunn og kvalifikasjoner var som følger:

¹⁰ Kilde: Riksarkivet S-1022, Kirke- og undervisningsdepartementet, 2. skolekontor E, serie Da-Datosaker, eske 25: Desember 1909 – juni 1910, mappe merket Juni maaned.

¹¹ Tillæg 4 til indst. S. XXI. (1909) Indstilling fra budgetkomiteen om bibeholdelse af det ved dr. Jægers overgang til det ordinære embede i statsøkonomi og statistikk ved universitetet ledigblevne bevægelige embede i samme discipliner.

¹² Et professorat i kjemi som ble lyst ut omtrent samtidig med professoratet i økonomi, tiltrakk seg hele 20 søkere, hvorav tre fra Norge, én fra USA, én fra Nederland og de øvrige 15 fra ulike tyske stater.

Nicolai Rygg (1872-1957) var juridisk kandidat (laud) i 1894. Han hadde i halvannet år i 1895-96 vært fullmektig for sorenskriveren i Vesterålen. Rygg oppholdt seg deretter et år i Göttingen og Genève med stipend fra det Manthey'ske legat. Han ble deretter i 1897 ansatt i Statistisk sentralbyrå og avanserte til sekretær. I 1904 fikk Rygg stipend fra universitetet for en reise til USA for å studere "sosialstatistikk og sosiale spørsmål".¹³ Fra høsten 1907 ble Rygg universitetsstipendiat og det var han fortsatt på søknadstidspunktet. Rygg hadde publisert følgende artikler i *Statsøkonomisk Tidsskrift*, ingen av dem tungtveiende: *Progressiv beskatning* (1899), *Forlig og voldgift i arbeidstvistigheter* (1901) og *Forsikring mod arbeidsløshed* (1903). Han hadde deltatt i det Internasjonale statistiske institutts møter i 1899, 1907 og 1909. Rygg anførte videre at hans

"stilling som statistiker har mer og mer lagt beslag paa min arbeidskraft. Mit arbeid i Bureauet har vært meget omfattende. Jeg skal saaledes nævne, at jeg utarbeidede privatbankstatistiken som egen publikation. Det blev mer og mer den sociale statistik, som jeg blev sat til at behandle, og av publikationer, der er utarbeidet av mig skal jeg nævne skilsmissestatistik, arbeids- og lønningsforhold for syersker og lønninger i andre kvindelige erhverv, om børn, født utenfor egteskap. For tiden er jeg beskjeftiget med et større og vigtigt arbeide om skattenes fordeling i Norge efter indtægtsklasse og forsørgelsesbyrde. ... Dessuten leder jeg i Bureauet en omfattende undersøkelse angaaende den underordnede handelsstands kaar (lønninger, arbeidstid m.m.), hvilken nu paagaar. Jeg er videre leder av den første store fabrikkstilling, som skal avholdes ved nyttaarskiftet, omfattende bl.a. produktionens omfang, detaljerte oplysninger om arbeidslønninger og arbeidstid, likesom jeg skal lede en lignende undersøkelse, der skal avholdes i 1919 for haandverket. Jeg tillater mig at gjøre opmerksom paa, at min arbeidsplicht som leder av de nævnte statistiske undersøkelser ... for den nærmeste fremtid lægger saa økte beslag paa min arbeidstid, at jeg staar bundet og eventuelt ikke vilde være istand til at løsrive mig for den første tid. Det er forholdene, som har ført mig til disse opgaver, idet jeg selv skulde ha ønsket at vie min tid i større utstrekning til rene videnskabelige sysler.

Jeg skal videre oplyse, at jeg har paabegyndt en oversigt over den sociale utvikling i Norge fra midten av forrige aarhundrede til nu (arbeiderstandens kaar, lønninger, arbeidstid, forbruk m.m.), som vil bli ferdig om ett aar. Jeg har likeledes gjennom længre tid gjort forberedende arbeider til en mer omfattende og generell undersøkelse angaaende distribution av inntægter, dens faktiske utvikling, men andre gjøremål har trængt det tilside, saa materialet kun ligger som forberedende arbeider.

Ryggs liste over arbeider omfattet foruten artiklene i *Statsøkonomisk Tidsskrift*, tre statistiske publikasjoner utgitt av Statistisk sentralbyrå og noen tekstbidrag til et par femtiårsberetninger for bedrifter og utkast til tekstavsnitt i komiteer som var i arbeid m.v.

Kristian Schønheyder (1874-1953) fullførte juridikum (haud) i 1897, var deretter i to år sorenskriverfullmektig i Kviteseid og etablerte egen sakførerpraksis. Forholdene etter krakket i Kristiania var lite lukrative og Schønheyder forsøkte seg som skjønnlitterær forfatter med et skuespill og en roman. Etter å ha gitt opp en litterær løpebane begynte han å studere økonomi. I 1907-08

¹³ Det var på denne tiden litt uvanlig å bruke reisestipend til USA. Ryggs reise kan ha noe sammenheng med at han hadde en eldre bror, Andreas Nilsen Rygg (1868-1951), som emigrerte til USA i 1888 og var aktiv i presse og i sosial virksomhet innen det norsk-amerikanske miljøet.

studerte han 15 måneder i Paris med stipend fra universitet og påbegynte avhandlingen *Kapitalen som faktor i menneskets virksomhet* som han forsvarte for dr.philos.-graden i 1909. Avhandlingen var en kritikk av Eugen von Böhm-Bawerks kapitalrenteteori. Han leverte inn ytterligere to økonomiske arbeider, *Grenseverdien og kapitalrenten – en indledning til kapitalrentespørgsmålet* og *Bør skattebyrden fordeles efter et progressivt beskatningsprincip*, publisert i *Statsøkonomisk Tidsskrift* i 1906 og 1907. I artikkelen om progressiv beskatning benyttet han psykologiske argumenter som vakte diskusjon. Schønheyder leverte også inn prøveforelesningene han hadde holdt om henholdsvis "jordbruksrenten" og "det interskandinaviske varebyttet". Artikkelen om progressiv skatt var visstnok antatt av tidsskriftet *Revue d'économie politique*, men ennå ikke publisert.

Thorvald Aarum (1867-1926) ble cand.jur. (laud) 1893. Han hadde vært konstituert sorenskriver 1895-96 i Stjør- og Værdalens sorenskriveri og fra 1899 sekretær i Justisdepartementet. Derfra var han permittert fra høsten 1909 for å undervise i nasjonaløkonomi og landbruksrett ved Norges Landbrukshøyskole. Han hadde (med støtte fra det Manthey'ske legat) hatt utenlandsopphold i 1901/02 og i 1904/05 og studert ved universiteter i Berlin, München og Zürich. Aarum disputerte i 1908 med avhandlingen *Arbeidets økonomiske verdi. Bidrag til arbeidslønnens teori*. Etter det hadde han hatt nok et stipend i 1909/10 "benyttet i hjemmet til forberedelse av et paatænkt arbeide om vor tids kapitalassosiasjoner og koncentrationstendenserne innen industrien". Foruten doktoravhandlingen nevnt ovenfor levert han inn to ytterligere økonomiske arbeider, *Driftsherregjevinstens natur og aarsaker* og *Om utviklingen av penge- og seddelbankvæsenet i Norge i tidsrommet 1813-1816*, begge publisert i *Statsøkonomisk Tidsskrift* 1909, og dessuten noen artikler av sosialpolitisk innhold.

To av søkerne, Schønheyder og Aarum, hadde begge doktorgrader. Avhandlingene var av utpreget teoretisk natur og i tillegg hadde begge et par teoretiske artikler i tillegg. Det var kvaliteten av disse arbeidene som burde avgjøre om de ble funnet kvalifiserte for et professorat og økonomi og deres relative rangering.

Ryggs søknad skilte seg fra de nøkterne søknadene fra de øvrige to ved at han i lange haranger lister opp likt og ulikt av hva han har vært med på og hva han hadde tenkt å gjøre i byrået uten nevneverdig kritisk sans. Samtidig fikk han sagt at hans viktige arbeid og oppgaver hadde stilt seg i veien for at han hadde kunnet kvalifisere seg sterkere.¹⁴ Alt han holdt på med og hadde satt i gang ville dessuten "for den nærmeste fremtid lægger saa økte beslag paa min arbeidstid, at jeg staar bundet og eventuelt ikke vilde være istand til at løsrive mig for den første tid". Det kunne nesten virke som om han ikke ville ha tid til å tiltre embetet om han skulle bli tilbudt det.

Nicolai Rygg hadde imidlertid ingen kvalifiserende arbeider for en stilling på professornivå i økonomi. Hans gebet var primært praktisk statistikk, planlegging av statistiske undersøkelser, bearbeiding av data og publisering av resultater, i rimelig omfang etter ti år i Statistisk sentralbyrå (før han ble permittert for å bli universitetsstipendiat). Schønheyder hadde hatt ett utenlandsopphold, mens Aarum hadde hatt to slike og dessuten en tredje periode med et års stipend for å kvalifisere seg hjemme. Rygg hadde hatt to utenlandsopphold av et års lengde hver og dessuten hadde han på

¹⁴ Disse trekkene ved søknaden kunne minne litt om Hertzbergs søknad i 1876, jfr. Bjerkholt (2012), men mer aksentuert i Ryggs tilfelle.

søknadstidspunktet vært universitetsstipendiat i to og et halvt år. Rygg var således den av de tre søkerne som hadde hatt de gunstigste muligheter for å kvalifisere seg.

Bedømmelseskomiteen

Når det gjaldt bedømmelseskomité, ble opplegget fra 1876 gjentatt: fem medlemmer, herav et dansk og et svensk medlem. Men også her var kvaliteten hevet siden den gang, særlig når det gjaldt de utenlandske medlemmene. Komiteen hadde følgende medlemmer:

Professor Bredo Morgenstierne,
Riksarkivar Ebbe Hertzberg,
Professor Oskar Jæger,
Professor ved Universitetet i København Harald Westergaard, og
Professor ved Universitetet i Lund Knut Wicksell.

Eksperimentet med omfattende konkurranseavhandlinger som i 1876 ble imidlertid ikke gjentatt. Konkurransøvelsen i 1910 var redusert til en enkelt prøveforelesning som også skulle foreligge skriftlig. Bedømmelseskomiteen fastsatte emnet for forelesningen til å være *Om forholdet mellem diskontoens høide og det almindelige prisniveau*. Forelesningene ble avholdt på tre suksessive dager i februar 1910 med rekkefølge bestemt ved loddtrekning.

Men til forskjell fra situasjonen i 1876-77 var de to utenlandske medlemmene av meget høy klasse. Harald Westergaard (1853-1936) hadde vært professor i "statsvidenskab" ved Københavns Universitet siden 1886 og hatt ansvaret for statistikkundervisningen siden 1884. Westergaard var internasjonalt kjent og en pioner i Norden når det gjaldt å innføre statistiske metoder i analyse av økonomiske data. Hans lærebok var meget anerkjent og, som nevnt ovenfor, innført som pensum i statistisk metode ved opprettelsen av det statsøkonomiske studiet.¹⁵ Knut Wicksell (1851-1926) ble professor ved Lunds Universitet i 1900. Wicksells internasjonale omdømme skulle fortsette å stige lenge etter hans død.¹⁶ Wicksell var dessuten kjent, også i Norge for sine uredde synspunkter, så sent som i 1908 hadde han sonet to måneder i fengsel for blasfemi.¹⁷ Ved Universitetets 100-årsjubileum i 1911 ble både Harald Westergaard og Knut Wicksell utnevnt til æresdoktorer.¹⁸

Bedømmelseskomiteen møttes i Kristiania i februar 1910 for å overvære søkerne prøveforelesninger. Komiteens håndskrevne innstilling ble avgitt 5. april. Flertallet i komiteen, det vil si alle unntatt Wicksell, innstilte Nicolai Rygg for den ledige stilling. Flertallets uttalelse ga en ganske kortfattet

¹⁵ Westergaard (1890). Boka kom i flere utgaver, første og tredje utgave også på tysk og en komprimert versjon på engelsk publisert av American Statistical Association i 1916. Westergaard overtok senere (1925) et professorat i matematisk statistikk.

¹⁶ Wicksell hadde forfattet sine arbeider på tysk og svensk og de var fortsatt lite kjent i engelsktalende land. Det var først på 1930-tallet at hans verker ble oversatt til engelsk etter initiativ i kretsen rundt J.M. Keynes ved Cambridge University.

¹⁷ Wicksell var også kjent i Norge gjennom sin norske samboer/kone, Anna Bugge, som hadde vært en av stifterne av Norsk Kvinnesaksforening og formann i foreningen 25 år gammel i 1888.

¹⁸ Blant de øvrige som ved samme anledning mottok samme æresbevisning var Eugen von Böhm-Bawerk, John Bates Clark og Alfred Marshall.

uttalelse om hver av søkerne før den konkluderte. Hele uttalelsen bortsett fra noen innledende formaliteter var som følger:

"Paa grundlag av de foreliggende trykte arbeider og avholdte prøveforelæsninger har den nedsatte bedømmelseskomité søkt at opgjøre sig en mening om disse ansøkeres kvalifikationer for det ledige professorembede.

Komiteen har i dr Aarum fundet en samvittighetsfuld og solid forsker med utstrakte kundskaber, uden at dog de af ham indtil nu leverte arbeider vidner om nogen fremtrædende originalitet. Hans fremstillingsevne er særdeles god.

Universitetstipendiat Rygg utmerker sig ved modenhet, intelligens, kritisk evne og praktisk skjønsmhet. Han har levert en række selvstændige og værdifulde, socialstatistiske arbeider og redegjørelser for praktisk økonomiske spørsmål, mens han hittil ikke har offentliggjort noget videnskabelige arbeide indenfor den rent teoretiske socialøkonomi.

Dr. Schønheyder er derimot fortrinsvis teoretiker. Han er utpræget selvstendig i sin betragtningsmaate og har fremkastet ideer, hvorav enkelte maaske ved videre bearbeidelse vil kunne bli av varig værd. Dog har disse ideer ikke alene en altfor uklar form, men er i sig selv ufuldstændig gjennomarbeidet og fremtræder ikke sjelden i sammenhæng med feilslutninger av en betænkelig art.

Ved sammenligning av de tre ansøkeres forskjellige fortrin og mangler er komiteens majoritet, undertegnede Hertzberg, Jæger, Morgenstjerne og Westergaard, kommet til det resultat at det ledige professorembede med størst tryghet kan betroes universitetstipendiat Rygg. Efter den fremtrædende betydning, som undervisningen i statistikk, jevnside med undervisningen i socialøkonomi og finansvidenskap, hos os har faat gjennom oprettelsen av statsøkonomisk eksamen, maa denne ansøkers dygtighet paa statistikens omraade tillægges stor vægt. Hans almindelige utrustning og det, han hittil har ydet, gir efter vor mening sikkerhet for, at han inden en rimelig tid vil kunne tilegne sig, hva han endnu maatte mangle i full fortrolighet med de nyere undersøkelser paa den teoretiske socialøkonomis omraade. Vi anbefaler derfor, at hr universitetstipendiat N. Rygg utnævnes til professor."¹⁹

Dissensen som Wicksell skrev på møtet var dobbelt så lang som flertallets uttalelse, som var pinlig tynn når det gjaldt å bedømme søkerne ut fra de arbeider og opplysninger ellers som forelå. Det kunne i utgangspunkt virke overraskende at det var de to med doktorgrad som hos flertallet falt i gjennom i forhold til søkeren uten doktorgrad. En avlagt doktoravhandling var ikke noe formelt krav og en godkjent doktoravhandling behøvde ikke nødvendigvis være en svært tungtveiende kvalifikasjon. Men det er likevel påfallende at komiteens flertall gikk utenom en ordentlig vurdering av de to søkerne med doktorgrad. Den ene ble diskreditert som uten "fremtrædende originalitet", men med god framstillingsevne, den andre har originale ideer, men "uklar form" og gjorde dessuten "feilslutninger av en betænkelig art".

Flertallsuttalelsen sa i klartekst for det første at Rygg var den eneste av de tre søkerne som ikke hadde dokumentert noen vitenskapelige kvalifikasjoner i (teoretisk) økonomi. For det andre kom det

¹⁹ Kilde: Riksarkivet S-1022, Kirke- og undervisningsdepartementet, 2. skolekontor E, serie Ea – Universitetet og høyskoler, eske 28 – Universitetet, mappe merket "Professor Ryggs tjenestefrihet m.m. 1913-16".

klart til uttrykk at statistikk ble tillagt vesentlig vekt, i og for seg plausibelt ut fra den vekt som ble lagt på statistikk i den nye statsøkonomiske eksamen. Det var imidlertid ikke gjort noen endring i hvordan fagkretsen "statsøkonomi og statistikk" skulle forstås. Her gjaldt det samme som tidligere, nemlig at det var økonomi som skulle telle mest.²⁰ Brevet fra fakultetet til kollegiet undertegnet av Jæger og gjengitt in extenso ovenfor viser til overmål at fakultetet på kollegiets spørsmål om fagkrets ikke antydde noe om endret vektlegging. Det krevde "to hele professorater til dyrkingen av den økonomiske videnskapen".

Den avsluttende merknaden i flertallets uttalelse om at det Rygg manglet av kvalifikasjoner, ville han kunne skaffe seg i løpet av rimelig tid, var også påfallende. Dette var et tilbakefall til den prospektive bedømmelsen som ikke var uvanlig på 1800-tallet. For det tredje ble det argumentert med at Rygg burde velges som det sikreste alternativ, det som gir "størst trygghet".

Wicksells dissens var som følger:

"Undertegnede Wicksell finder at burde uttale:

Ehuru jag i det hela har samma uppfattning af de sökandes inbördes förtjenster, som uttalats af komiténs majoritet, kan jag dock ej fullt instämma i det slut, hvartill den kommit. Då nämligen ingen af de sökande kan sägas ha till fullo meriterat sig för platsen i fråga, anser jag, at icke heller någon af dem borde med de båda öfrigas tillbakasettande nu utnämnas.

Hvad särskilt angår den af komiténs flertal i första rummet förordade, universitetsstipendiat N. Rygg, saknar jag dessvärre förutsättningarna för att med fackmannens öga bedöma hans utgifna statistiska afhandlingar, men litar i detta afseende fullkomligt på, hvor som innom komitén uttalats, särskilt af prof. Westergaard. Uppenbart vittna dessa skrifter om stor arbetsförmåga och, så vidt jag förstår, äfven om ett godt och säkert omdöme. Men på samma gång utgöra de herr Ryggs så godt som hela dokumentation; och om jag än villigt medgir, at en så mångsidig verksamhet på den ekonomiska och social-statistikens område utgör en synnerligen god förberedelse för nationalekonomisk forskning, kan den ju dock icke i och för sig betraktas såsom sådan. Det förefaller mig til och med, som om det nationalekonomiska uppfattningssättet och intresset vore i några af dessa arbeten mer än önskvärdt tillbakaträngda, såsom i de, för öfrigt mycket intressanta undersökningarna om Sömmerskors löneförhållanden och om Skattefördelningen.

Icke heller lär herr Rygg nära nog fullständiga brist på publikationer af en vetenskapligt nationalekonomisk karakter kunna anses afhjelpat genom den afhandling *Om forholdet mellem diskontoens höjde og det almindelige prisnivå*, som låg till grund för hans profföreläsning. Denna afhandling kan visst icke kallas dålig, den är tvärtom skriven med mycken urskiljning och omsikt, om än sjelfva dispositionen kunnat vara klarare. Men näppeligen vittnar den om något djupare indträngande i det svåra ämnet eller om, att författaren på forhand mera ingående sysselsatt sig dermed. Hans omdömen om de olika teorierna äro stundom något vaga, det inre sambandet mellan vissa af dem synes ha undgått honom, och icke ens alltid har han lyckast fullt korrekt uppfatta eller återgifva de omhandlade författarnas tankegång. Det resultat, hvartill han sjelf kommer torde också

²⁰ Jf. tilsettingen i 1876-77, Bjerkholt (2012).

kunna betecknas såsom alltför magert. Han säger sig ha visat, att en inverkan af diskonton på varuprisene i angifven riktning "under vissa förutsättningar" skulle ega rum, men ett närmare angifvande eller preciserande af dessa "förutsättningar" har jag icke kunnat finna i afhandlingen.

Jag tviflar nu icke på, att universitetsstipendiat Rygg, om han utnämns til platsen, skall, med den stora energi, hvoraf han påtagligen är i besittning, efterhand kunna komplettera, hvad som ännu brister i hans vetenskapliga utrustning. Men samma förmodan kan man ju med skäl hysa om åtminstone en af hans medsökande, dr Aarum, som, om jag är riktigt underrättat, först sent kommit att egna sig åt nationalekonomi och väl ännu, enligt min mening, icke har presterat något arbete af verklig betydenhet, men dock synes ega många förutsättningar för en framgångsrik lärarverksamhet och ett gagnalikt författarskap. Slutligen är ju äfven dr Schønheyder långt ifrån talentlös; hans af komitén anmärkta brister synas äfven mig betänkliga, men dock af den art, att de med strängare sjelfdisciplin borde kunna bortarbetas.

Under sådana omständigheter, och då ett byggande på förhoppningar alltid blir mer eller mindre osäkert och kanske skulle medföra en orättvisa, anser jag det riktigast, att den lediga professuren icke nu besättas med ordinarie innehafvare utan får stå ledig, till dess antingen någon af de nuvarande sökande mera fylligt dokumenterat sin skicklighet, eller och tillfälle kan beredas universitetet att för platsen i fråga förvärfva någon vetenskaplig kraft af högre rang.

I det ofvan sagde har jag utgått ifrån, att nationalekonomi är att betrakta såsom den sökta professurens hufvudämne eller i alle händelser icke såsom et biämne. I motsatt fall skulle jag anse mig oförhindrad att i likhet med komiténs flertal förorda universitetsstipendiat Ryggs utnämmande."

Wicksell skrev sin uttalelse vel vitende om at slaget i komiteen var tapt; flertallet hadde alt skrevet sin uttalelse. Wicksell fant ingen av søkerne "til fullo" kvalifisert og derfor burde ingen utnevnes. Han rettet oppmerksomheten – og skytset – først og fremst mot Rygg. Det er knapt noen overdrivelse at Ryggs kvalifikasjoner som økonom ble skutt i filler i Wicksells gjennomgang. Det var et fullstendig fravær av publikasjoner av vitenskapelig økonomisk karakter. Wicksells kommentarer til Ryggs besvarelse av den gitte oppgaven om sammenheng mellom diskontosatsen og prisnivået er formulert i milde ordelag, men drepene i innhold. Kan det ha vært et snev av irritasjon her også over at kandidaten ikke en gang hadde tatt bryet med å kikke på Wicksells arbeid fra 1898 som nettopp dreide seg sammenhengene mellom rente og priser?²¹

En kunne ønske å ha vært flue på veggen i diskusjonen mellom Wicksell og resten av komiteen, men vi har bare innstillingen skrevet på slutten av møtet å holde oss til. Wicksell konsentrerte seg naturlig nok om å trekke i tvil Ryggs kompetanse i teoretisk økonomi. Dette hadde Wicksell særdeles sterke forutsetninger for. Han synes å ha anstrengt seg for ikke å aksentuere uenigheten med resten av

²¹ Se Wicksell (1936 [1898]), som ble Wicksells mest kommenterte og omdiskuterte arbeid og inngående studert i kretsen omkring J. M. Keynes i Cambridge 25 år senere (og oversatt av en av dem). Wicksell hadde dessuten i 1906 blitt invitert av *The Royal Economic Society* i London til å holde et foredrag om *The Influence of the Rate of Interest on Prices* med foredraget publisert i *Economic Journal* i 1907.

komiteen mer enn om dette punktet. Da Wicksell omsider ofret noen ord på de to andre søkerne, kunne det virke som om han hos begge fant et potensial som var sterkere enn flertallet har indikert og at det ikke er opplagt at Wicksells rangering var den samme som flertallets.²² Og til flertallets påberopning av at valget av Rygg var det sikreste alternativ, pekte Wicksell lakonisk på at å bygge på forhåpninger (om at Rygg snarlig ville tilegne seg "nyere undersøkelser på det socialøkonomiske område") var usikkert og urettferdig.

Til slutt gir Wicksell et par alternativer dersom fakultetet og/eller departementet skulle ta hans diskvalifisering av Rygg til følge. Det mest interessante er den klare anvisning Wicksell gir om "att för platsen i fråga förvärfva någon vetenskaplig kraft af högre rang".

Avgjørelsen

Fakultetets innstilling fulgte helt ut komiteens flertall med unntak av professor Jon Skeie som avga et særvotum der han foreslo at man enten fulgte Wicksells forslag eller innhentet myndighetenes tillatelse til å endre embedets fagkrets slik at statistikk ble hovedemnet, og deretter utnevnte Nicolai Rygg. Kollegiet ga også sin tilslutning før saken ble sendt til Kirke- og undervisningsdepartementet. Fakultetets innstilling ble også omtalt i avisene.

Wicksells dissens gjorde imidlertid noe sterkere inntrykk i Kirke- og undervisningsdepartementet enn i fakultetet. I departementets arkiv foreligger det et dokument der et avisutklipp som gjenga flertallsinnstillingen in extenso, en kortversjon av Wicksells dissens i tre setninger samt Skeies dissens i fakultetet, har fått vedheftet følgende uttalelser før saken ble overlevert til statsråd Qvigstad:

"Her omhandlede embede i statsøkonomi og statistikk blev i 1902 oprettet som et bevegelig embede.

Der kan formentlig ikke næres væsentlige betænkeligheder med at la et saadant embede staa ubesat nogen tid. Jeg synes derfor man bør vente med at besætte embedet til man har en ogsaa i statsøkonomi fuldt kvalificeret ansøger. Stipendiat Rygg må da gives leilighed til at uddanne sig videre som statsøkonom.

Skal embedet nu besættes med stipendiat Rygg, maa det vistnok være rettest, som av prof. Skeie foreslaaet, at faa dets fagkrets forandret, saaledes at statistiken blir hovedfag. Statsøkonomien maa vistnok nu betragtes som embedets vigtigste fag.

9/5 Th.

Mig forekommer det at den av prof. Wicksell anbefalede fremgangsmaate er den rette; et professorat, navnlig et ekstraordinært, bør ikke besættes saasandt man kan undgaa det, med mindre man har manden; i dette tilfælde er man ingenlunde sikker paa manden, og her er visselig for undervisningens skyld intet iveien for at utsætte. Hvad statistiken angaar, saa har der tidligere været opp i fakultetet den tanke, at det ved ombytte i chefsstillingen for det statistiske bureau skulde ordnes slik, at denne chef skulde paalægges at holde statistiske forelæsninger ved universitetet.

²² Wicksells vurdering var neppe noe Rygg ville vifte med da han få år senere overtok som sjefdirektør i Norges Bank. For den stillingen var det heldigvis for Rygg verken konkurranse eller prøving av vitenskapelige kvalifikasjoner.

9/5 J Th"²³

De to signaturer er ut fra Statskalenderens opplysninger antatt å være, henholdsvis, Sekretær av 1ste klasse, Nils Andreas Thrap, og Byraachef for 1ste Skolekontor, Jens Theiste. (Ekspedisjonssjefstillingen for undervisning var på dette tidspunkt ubesatt.)

Sekretær Thrap anbefalte altså statsråden ikke å godta komiteens innstilling slik den forelå med fakultetets tilslutning. Han tilrådte enten den ene løsningen foreslått av Wicksell, altså at stillingen burde stå ledig inntil en hadde en kvalifisert søker, og at Rygg skulle hjelpes til å bli kvalifisert for stillingen, eller at Rygg ble gitt stillingen i det den i tråd med Skeies forslag ble redefinert med hensyn til fagkrets.²⁴

Byråsjef Theiste var mer klartseende og også dristigere. Han anbefalte statsråden å følge Wicksells mer radikale råd nemlig at stillingen ikke ble besatt, men holdt ledig for å kunne gi universitetet mulighet for å skaffe til veie "någon vetenskaplig kraft af högre rang" og også konsistent med Skeies dissens.

Begge påskriftene ga altså i tråd med Wicksells og Skeies dissenser uttrykk for at komitéflertallets innstilling ikke burde godtas, men mens sekretæren søkte å anwise en vei som ville gi Rygg professoratet, så byråsjefen det hele i et klarere lys.

Under de ovennevnte påskriftene arket har Kirke- og undervisningsminister Just Qvigstad etter behandling i regjeringen lakonisk tilføyd:

"Regjeringen har besluttet at utnævne Rygg overensstemmende med de avgivne indstillinger.
24/5 J.Q."

Om dette også var statsråd Qvigstads standpunkt før saken kom opp i regjeringen eller om han var enig med sin byråsjef er uvisst. Nicolai Rygg ble uansett utnevnt til professor i statsøkonomi og statistikk den 4. juni 1910.

4. Digresjoner

Sprengkraften i Wicksells dissens

Universitetet i Kristiania var fortsatt et lite lærested der de fleste fulgte med i det som foregikk også i andre deler av universitetet. Wicksells dissens kunne ikke unngå å gjøre inntrykk. Wicksell var godt kjent i mange kretser for sine radikale standpunkter, sine bidrag til samfunnsdebatt og i stigende grad også for sine vitenskapelige bidrag. Det er imidlertid vanskelig å lete opp dokumentarisk evidens for den diskusjon i universitetskretser og utenfor som dissensen medførte. Episoden kan også ha vekket opp gammel misnøye omkring hvordan økonomisk vitenskap ble ivaretatt. Det var vel kjent at faget ikke hadde frembrakt noen som hadde gjort seg internasjonalt gjeldende, selv i beskjedne former.

²³ Kilde: Riksarkivet S-1022, Kirke- og undervisningsdepartementet, 2. skolekontor E, serie Da-Datosaker, eske 25: Desember 1909 – juni 1910, mappe merket Juni maaned.

²⁴ Begge Thraps alternativer synes å ha vært på kanten av eller utenfor av det tillatelige.

Wicksells formulering om å "förvärfva någon vetenskaplig kraft af högre rang" må ha tiltrukket seg oppmerksomhet, men det var likevel ikke lett å peke på kandidater. Diskusjonen nådde sikkert langt utover det juridiske fakultet og døde heller ikke ut for mot slutten av tiåret finner vi Halvdan Koht aktivt engasjert i muligheten for rekruttering:

"Gjerningen her burde ... være ... lokkende for en begavet mann; for de statsøkonomer vi har havt og har er allesammen middelveisfarere, uten originalitet, – Aschehoug, Oskar Jæger, Aarum, Keilhau. En mann med fart og glo i sig vilde kunne løfte faget meget og vi trenger ham sårt." (Halvdan Koht til Charles E. Stangeland, 11.10.1919, Wisconsin Historical Society)

Utsagnet kom i tilknytning til at Thorstein Veblens navn hadde blitt nevnt for Koht som en det kunne være mulig å få til Kristiania, som nærmere redegjort for i avsnitt 5 nedenfor.

Den problematiske statistikken

Statistikk hadde figurert ytterst beskjedent på porteføljen av universitetets fag ved opprettelsen av universitetet i 1811. Det var henlagt til det filosofiske fakultet og ikke del av noe studieprogram. Forelesninger i tilstrekkelig omfang var forutsatt gitt av en lærer i historie. Det kom lite ut av dette og i 1830-årene fikk Anton Martin Schweigaard gjennomslag for at faget var bedre plassert ved det juridiske fakultet og i særdeles sammen med økonomi. Han etablerte selv et kunnskaps- og undervisningsgrunnlag for faget gjennom sin eminente *Norges Statistikk* fra 1840, som utnyttet all trykt og også mye tilgjengelig uttrykt informasjon om økonomi og samfunnsforhold.²⁵

Det dreide seg om faktisk kunnskap om Norge og verden på en tid da det fantes minimalt med statistiske publikasjoner. Statistikkbegrepet endret seg i løpet av det 19. århundret fra den statistisk-topografiske tradisjon som Schweigaard tilhørte til offentlig statistikk produsert og formidlet av statistikkbyråer. Norge deltok, om enn noe perifert, i den europeiske institusjonaliseringen av statistikkproduksjon som ikke minst også brakte med seg et vell av nye statistiske metoder. Norge fikk første langt i i etterkant av Danmark og Sverige et statistisk sentralbyrå i 1876. Men i det juridiske studiet som fortsatt var det eneste sted der statistikk ble forelest, hadde emnet vært stemoderlig behandlet som et ekstrarag uten eksamen, uten entusiastiske – og kanskje heller ikke kompetente - lærerkrefter etter at peppen hadde gått ut av Schweigaard. Men faktisk kunnskap var selvsagt viktig både for jurister og andre. Tilgjengeligheten av statistiske publikasjoner som i stigende grad også redegjorde for metodene som ble praktisert for å etablere statistikk, ble stadig bedre og publikasjonene mer omfangsrike. Formidling av statistikk gjennom forelesninger fikk mindre for seg. Utformingen av den statsøkonomiske eksamen etablerte imidlertid et grunnlag for revitalisering av det som var Schweigaards tanke, statistikk integrert i økonomiundervisningen.

Dette var ikke Oskar Jægers eget gebet, han var i første rekke en teoretiker. Men det ble han som sørget for å gjennomføre planene som var trukket opp. Impulsene fra København hadde utvilsomt betydd mye. Westergaards innflytelse medførte som nevnt ovenfor, at statistisk metode, sannsynlighetsregning og forsikringsmatematikk kom inn som et helt nytt element. Det er på denne bakgrunn det er lett å forstå Jægers behov for en statistiker til å ta et hovedansvar for undervisningen ved siden av seg. Men den stillingen som var til rådighet var likevel en stilling som forutsatte kompetanse i teoretisk økonomi og med god grunn; det var økonomi som var kjernen og

²⁵ Se Bjerkholt (2009).

studiets rygggrad. Sannsynlighetsregning og forsikringsmatematikk skulle i praksis komme til å bli dekket av matematikere og etterhvert aktuarer. Den deskriptive statistikken kunne som byråsjef Theiste bemerket i sin uttalelse til statsråden, ha vært dekket av statistikere fra Statistisk sentralbyrå, og som han viste til hadde tidligere vært diskutert i fakultetet.

Mellomspill

I 1913 søkte Anders Nicolai Kiær avskjed fra sitt embete som direktør for Statistisk sentralbyrå. Han var 75 år så det var knapt noen stor overraskelse. Handels-, sjøfarts- og industridepartementet, som Statistisk sentralbyrå sorterte under, skrev kort etter til Kirke- og undervisningsdepartementet at det hadde tilbudt direktørstillingen i byrået til Nicolai Rygg. Rygg var villig til å la seg konstituere som direktør dersom professoratet ble holdt åpent for ham i tre år, i tilfelle han skulle ønske å komme tilbake. Dette var jo egentlig ganske uhørt, men det ble godtatt både av det juridiske fakultet og av departementet. De frigjorte lønnsmidler ble rimeligvis tillatt utnyttet for undervisningsformål i økonomi og statistikk og to unge og lovende statsøkonomer, Gunnar Jahn og Wilhelm Keilhau, begge med avlagt eksamen i 1909, ble engasjert.

Etter at tre år hadde passert ba imidlertid Rygg om ytterligere et års permisjon. Også det stilte fakultetet seg positivt til:

"Fakultetet finder ikke, at de vanskeligheder for undervisningen, som volder en forlængelse i endnu et aar av professor Ryggs permission, er saa store, at de bør være avgjørende. Man indstiller derfor paa, at andragendet indvilges, dog under forudsætning av at man for indeværende semester kan beholde den nuværende ordning med kandidaterne Keilhau og Jahn som forelæsere uten fornyet bekjendtgjørelse av posterne." (Brev fra det juridiske fakultet til det akademiske kollegium, 22. september 1916)²⁶

Dette er nesten uforståelig. Kunne Ryggs ønske om å holde posisjonsopsjoner åpne være forenlig med universitetets behov for å ha professorater besatt?²⁷ Oskar Jæger må ha vært rasende – og med god grunn! Han hadde gått uforsvarlig langt for å få Rygg inn blant lærerkreftene, men Rygg hadde ikke bare stukket av, men også blokkert for en etterfølger. Som ansvarlig for det statsøkonomiske studium ble Jæger nå overkjørt i sitt eget fakultet. Han tilføyde protokollen følgende uttalelse:

"Jeg kan ikke tilraade, at det professorat i statsøkonomi og statistikk, som nu ved professor Ryggs permission har staat ledig i hele tre aar, fremdeles vedblir at være ubesat endnu et aar ganske paa det uvisse. Den nuværende tilstand er litet heldig for undervisningen til den statsøkonomiske eksamen, som lider derunder. Særlig savnes undervisning i teoretisk statistik og andre dele av statistikken, som er professor Ryggs hovedfag. Hertil kommer, at de tre aar permission som allerede er blit professor Rygg indvilget er en usædvanlig lang tid. Yderligere et aars permission paa det uvisse fra en for Universitetets undervisning saa vigtig professorpost vilde ikke bare være noget ganske enestaaende, men dessuten saa litet

²⁶ Kilde: Riksarkivet S-1022, Kirke- og undervisningsdepartementet, 2. skolekontor Ea – Universiteter og høyskoler, eske 28 – Universitetet, mappe merket "Professor Nicolai Ryggs tjenestefrihet m.m. 1913-16".

²⁷ Rygg spilte sine kort godt for han meddelte departementet at han ville gå tilbake til universitetet dersom han ikke fikk lønnsstillegg, noe han fluksens fikk innvilget i St. prp. Nr. 142 (1916) "Om bevilgning av et personlig lønstillæg til direktør for Det statistiske Centralbyraa N. Rygg". Men i tillegg krevde han og fikk forlenget permisjon.

forenlig med professorembeders natur, at jeg bestemt maa fraraade en saadan ordning. Jeg synes, at spørsmålet om professor Ryggs stilling maatte kunne været bragt paa det rene i løpet av den fastsatte 3aars frist."²⁸

I fakultetet sluttet professor Jon Skeie seg "i det væsentlige" til Jægers uttalelse. To av de øvrige professorene var forhindret fra å delta i sakens behandling. Det innebar at Jæger var overkjørt med det knappest mulige flertall i et spørsmål der en skulle tro Jægers oppfatning ville være særdeles tungtveiende. Jæger hadde imidlertid vært involvert i flere stridigheter på universitet, ikke minst i forhold til Morgenstierne.²⁹

Jæger fikk rett at Ryggs permisjon var "på det uvisse". I stedet for å komme tilbake til universitet ble Rygg i byrået tre år til og forlot det for å innta sjefdirektørstolen i Norges Bank i 1920. Det ga ham rikelige muligheter for å praktisere sin muligens noe mangelfulle innsikt i sammenhengen mellom "diskontoens høyde og det alminnelige prisnivå".

I 1917 ble således det bevegelige professoratet som Rygg hadde forlatt utlyst på ny. Aarum og Schønheyder søkte igjen og fikk konkurranse av den bare 29 år gamle Wilhelm Keilhau og av Ewald Bosse.³⁰ Eksperimentet med en ny stor komité ble ikke gjentatt; Aarum fikk stillingen på grunnlag av sakkyndiguttalelser av Jæger og Morgenstierne. Sakkyndiguttalelsene hadde dessuten så mye godord om Keilhau at Kollegiet foreslo opprettet et nytt professorat for ham. Det lyktes ikke riktig og det viste seg senere at det også var prematurt.³¹

Økonomer om økonomer

Kort etter at Aschehoug døde i 1909 skrev Jæger om Aschehougs *Socialøkonomik*:

Vistnok lider det under visse svakheter. Saaledes har hans uvilje mot at sondre mellem teoretisk og praktisk økonomi ledet til en lite heldig systematik. Fremstillingen er desuten noget ujevn. Og paa enkelte, særlig de abstrakteste omraader av den økonomiske teori, kan det ikke negtes, at den virker mer eklektisk end helt ut personlig gjennomtænkt, saaledes at læseren ikke altid faar rede paa hva der egentlig er forfatterens mening og mere end én gang forblir i uvisshet om, hva han selv skal mene. (Jæger 1911: 132)

Jæger pekte her på den grunnleggende svakheten i Aschehoug som teoretiker. Han hadde lest mye, svært mye, men hadde aldri klart å tilegne seg en ordentlig forståelse av den teoretiske litteraturen

²⁸ Kilde: Riksarkivet S-1022, Kirke- og undervisningsdepartementet, 2. skolekontor Ea – Universiteter og høyskoler, eske 28 – Universitetet, mappe merket "Professor Nicolai Ryggs tjenestefrihet m.m. 1913-16".

²⁹ Det gjaldt i første rekke en strid som ble innledet mens Jæger var dekan i 1909-11 om en doktoravhandling Jæger mente var underkjent av uvilje mot forfatterens spiritualistiske innstilling. Morgenstierne var rektor. Striden resulterte i lange skriftstykker fra begge sider, en voldgiftsrett som påtalte en ytring av Morgenstierne om Jæger og til sist også Kirke- og undervisningsdepartementets uttalte misbilligelse av Jægers framferd, se UiO 1961: 115.

³⁰ Ewald Bosse var av norsk-svensk herkomst (bror av skuespillerinnene Harriet Bosse og Alma Fahlstrøm) og hadde oppholdt seg i flere år ved Universitetet i Kiel. Han skulle komme til å bli en gjenganger i politiske stridigheter om professorater i en årrekke i mellomkrigstiden.

³¹ Fredrik Stang var aktiv i denne uberettigede favoriseringen av Wilhelm Keilhau. Keilhau søkte professoratet som ble ledig da Jæger døde i 1933 og ble bedømt av en komite med to svenske og to danske medlemmer og Ragnar Frisch. Keilhau fikk professorstilling, men med den noe ydmykende klausul at kompetansen var "på betingelse av at hovedvekten ble lagt på økonomisk historie i embetets fagkrets." (UiO 1961: 121)

fra det marginalistiske gjennombruddet og senere. Og det som ikke var ordentlig forstått, kunne heller ikke formidles tilfredsstillende. Utsagnet om at leseren forble i uvisshet om hva han selv skulle mene, var et dolkestøt som levnet liten tvil om at Jæger fant Aschehougs mammutverk uegnet som lærebok. Men Aschehougs trebindsverk hadde uimotståelig seget inn i pensum allerede ved opprettelsen av den statsøkonomiske eksamen (og før tredje bind forelå) og lot seg ikke fjerne. Men Jæger hadde likevel fått inn en sikkerhetsventil ved at reglementet (som gjengitt ovenfor) åpnet for at studentene alternativt kunne holde seg til "de forelæsninger i faget, som avholdes ved Universitetet med statsøkonomisk eksamen for øie".

Men Jæger så likevel andre kvaliteter i Aschehougs *magnum opus*:

"Man kan ... vanskelig gjøre sig for høie forestillinger om den lærdom, hvorpaa Aschehougs fremstilling helt gjennom er bygget eller om den samvittighetsfulde omhyggelighet, hvormed han har draget nytte av de nærsagt utallige specialforskninger over alle de i verket behandlede emner. ... I talrike lærde noter gir han dessuten enhver, som vil foreta videregaaende studier med hensyn til et eller annet spørsmål, en uttømmende og orienterende literaturoversigt. Stilen utmerker sig som oftest ved sin klarhet, sin friskhet og sit fynd, og fremstillingen er i det hele saa kunstferdig gjennemarbeidet, at hans værk i literær henseende rager høit op over de store tyske systemverker, som det ligger nær at sammenligne det med. I dette monumentale arbeide fremla professor Aschehoug den modne frugt av sin forskeraand og sin flid." (Jæger 1911: 132)

Aschehougs verk var foreldet allerede da det ble utgitt. Mens verket ble stående som pensum, foreleste både Jæger og Aarum etter sine egne opplegg og begge tok sikte på utgivelse av lærebøker. Aarum var raskest ute med en noe mer moderne og Marshall-påvirket lærebok, *Læren om samfundets økonomi*, i to bind.³² Jæger skrev lærebøker i teoretisk økonomi, finanslære og økonomisk tenkning historie. Aarum viste dårlig dømmekraft ved kaste bort betydelige ressurser på å stå for ikke bare én, men sågar to reviderte utgaver av Aschehougs verk. Han føyde til såpass mye at verket ble enda tyngre og utkom i fire bind. Språkføring og ortografi ble beholdt og bidro til å understreke det arkaiske inntrykket. Ragnar Frisch sørget for at Jægers mange stensilsider med forelesningsnotater ble innbundet og utgitt kort etter at Jæger døde i 1933.

Aschehougs utdaterte oppfatninger kombinert med ensyklopediske kunnskaper om økonomisk litteratur er slående tvers gjennom verket, også hans forbeholdne innstilling til bruk av matematikk sammen med en oversikt over hvilke økonomer som gjorde bruk av matematikk. Den nærmeste han kom til å formidle kunnskap om matematikk som verktøy i økonomi til studenter som kom til å åpne Bind I, var for eksempel som følger og det viser også hvor fjernt han sto fra bruken av matematikk:

"Men Mathematiken kan misbruges, dels til Forklaring af, hvad der allerede uden dets Bistand er klart nok, dels til Forsøg paa at forklare hvad den ikke magter, fordi Antallet av de søgte ukjente Størrelser bliver enten større eller mindre end Antallet af de Ligninger, man kan opstille for at finde dem. Mathematiken bliver derfor mindre og mindre anvendelig, jo mer forviklede de undersøgte Forhold blive. Det er træffende sagt, at om Mathematiken ikke

³² Første bind kom i 1924, men Aarum døde i 1926 og annet bind ble utgitt av Jæger og Ingvar Wedervang på basis av Aarums notater i 1928.

kan bringe nye økonomiske Sandheder, kan den fremstille visse af dem i et klarere Lys; den kan fremfor Alt skjelne mellem de Tilfælde, hvor Resultater, som ikke lade sig angive i tal, bero paa et saa tilstrækkeligt Antal Betingelser, at det kunne determineres, og paa den annen side de Tilfælde, som er indeterminerede." (Aschehoug 1920: 19-20)

Ingen synes å ha overveid muligheten av å hente inn lærebøker utenfra til tross for at det forelå to eminente alternativer: Alfred Marshalls *Principles of Economics*, som kom i mange utgaver fra 1890 og utover (Aarum bygde på 8. utgave) og Wicksells forelesninger i to tynne bind med førsteutgaver i 1901 og 1906. Det kan kanskje ha vært vanskelig å ta i bruk en lærebok på engelsk, studentene kunne vel bedre tysk enn engelsk, men svensk kunne umulig ha vært noe problem. I siste instans var det nok den massive tyngden av Aschehougs skinninnbundne bind som holdt utenlandske inntrengere ute. Ragnar Frisch gjorde effektiv bruk av både Marshall og Wicksell i sin egen undervisning på 1930-tallet, men det var først 25-30 år etter at disse verkene kunne ha vært introdusert i Kristiania.

Kristian Schønheyder overlevde i mange år på strøjobber i undervisning og sensur i en litt bohematisk tilværelse. Han konkurrerte om professorater, tapte som nevnt ovenfor i 1910 for Nicolai Rygg og i 1917 for Thorvald Aarum. Senere tapte han også i 1924 i København for de yngre, men fremgangsrike svenske økonomene Bertil Ohlin og Erik Lindahl. Den danske økonom Lauritz Vilhelm Birck karakteriserte ved sistnevnte anledning Schønheyder som en betydelig og original tenker som "er i Stand til å finde en Lov, der vil bære hans Navn ned gennem Tiderne, men han vil lige saa let kunne gaa af i en Tangent og havne i det absurde, ikke fordi han tænker galt, thi hans Logik er uangribelig, men fordi hans Præmisser er utilstrækkelige". Noen lov fant Schønheyder kanskje ikke, men han viste betydelig originalitet i flere arbeider.³³

I 1927 utviklet Schønheyder på helt selvstendig grunnlag en teori som knyttet forekomsten av konjunkturbølger til reinvestering av produksjonsmidler. Hans arbeid inspirerte og ble berømmet av Ragnar Frisch og også lagt til grunn av Johan Einarsen i sistnevntes doktoravhandling. Frisch fant svakheter hos alle han leste –med ett unntak. Men det lå en heder i å bli gjenstand for Frischs nitide gjennomgåelse og kritikk og derved inspirasjon for hans egne teoretiske utlegninger. Det skjedde for Schønheyder og også for Aarum hvis feil bidro til perfeksjonering av Frischs produksjonsteori. Ovennevnte Einar Einarsen hører også hjemme i dette selskapet med konjunkturteoretiske ideer som Frisch inkorporerte i sin egen tenkning.

Unntaket i Frischs evne til å finne feil hos andre var – Knut Wicksell! Frisch overvar som student en forelesning Wicksell ga i Oslo. Frisch har sagt et sted at han var så tilbakeholden at han ikke fikk hilst på Wicksell den ene gangen i livet han hadde sjansen. Men Frisch leste tidlig alt av Wicksell og trakk mye på ham i sine makroforelesninger på 1930-tallet. Frischs artikkel om Wicksell i 1952 inneholder følgende avsnitt som er unikt i Frischs omtale av tidligere økonomer:

"When I started my study of Wicksell, I found that his works were not easy reading.(...) Invariably, each new reading made me more and more enthusiastic. Sometimes it happened that I thought I had finally caught him in an inconsistency or in unclear thinking, Every time

³³ Schønheyder ble senere professor ved NHH og utnevnt til fungerende rektor i 1943. Han var ikke kjent som noen utpreget god pedagog og inngår visstnok i Agnar Mykles persongalleri i *Sangen om den røde rubin*, men ikke blant dem det har vært størst interesse for å identifisere.

this happened, it turned out, however, that the error was mine. After a number of such experiences, I reached the conclusion that whenever a person thinks that he has found an inconsistency or a piece of unclear thinking in Wicksell's works, and wants to 'correct it', that is only a sure criterion that the person in question has not yet penetrated to the bottom of Wicksell's ideas. The discovery of the fact that Wicksell is, after all, right will always be a matter only of patience and intelligence on the part of the reader." (Frisch 1952: 654-5)

5. Framstøtet mot Thorstein Veblen

Halvdan Koht gjorde en studiereise i USA i 1909 og avla under oppholdet en visitt ved Stanford University der han traff Thorstein Veblen.³⁴ Men muligens hadde han overhodet ikke hatt Veblen i tankene som en mulig person å invitere eller kalle til Universitetet før nettopp dette ble foreslått for ham av en amerikaner med norsk bakgrunn, Charles E. Stangeland, som arbeidet for Board of Administration i North Dakota.³⁵

Stangeland var i 1919 søker til et professorat i økonomi ved Norges Tekniske Høyskole. Ellen Gleditsch, som var dosent i radiokjemi ved universitetet og kjente Stangeland fra hans studietid i Kristiania, underrettet ham om at Bredo Morgenstjerne hadde gått av som professor i 1918 og at universitetet hadde gått inn for at hans professorat skulle erstattes av to professorater, et i jus og et i økonomi. Hun trodde det kunne være av interesse for Stangeland å søke professoratet i økonomi.

Stangeland var imidlertid ikke interessert i det. Derimot tenkte han umiddelbart at det kunne være av interesse for Thorstein Veblen. Han kjente som alle norskættede i USA godt til Veblen og hans vanskeligheter med å få en varig akademisk tilknytning. Stangeland hadde selv hatt planer om å forsøke å få Veblen til University of North Dakota, men hadde aldri møtt Veblen. Han skrev imidlertid straks til Veblen om de opplysningene han hadde fått fra Gleditsch:

"Which -, reminds me of the fact that Bredo Morgenstjerne, for several years a rector of the University of Norway at Xnia, has retired. I understand that his professorship of political science will be divided in two, making one a professorship of economics and the other a professorship of politics. I trust that you will not interpret my suggestion as an impertinence, but it is this; - that you apply in the regular manner, when the competitive appointment is announced, for one of these professorships." (Charles E. Stangeland til Thorstein Veblen, 16.08.1919)³⁶

³⁴ Koht oppsøkte ved Stanforduniversitetet Davis Starr Jordan som hadde vært president siden universitetet ble opprettet i 1891. Jordan invitert Koht til lunsj med noen universitetsansatte, deriblant Veblen. Koht nevner møtet med Veblen i *Minne frå unge år* (1968), der han konstaterte at Veblen skrev bedre enn han konverserte, se Odner (2005: 264).

³⁵ Charles Stangeland (1881-1942) var født i North Dakota av norske foreldre. Han ble etter studier i USA immatrikulert ved Universitetet i Kristiania i 1911 og hadde en kortere studietid der. Han hadde da valgt seg Halvdan Koht som privatpreceptor. Senere fikk han doktorgrad i økonomi ved Columbia University.

³⁶ Kilde: Wisconsin Historical Society, her sitert fra Odner 2005: 258)

Stangeland ventet til han hadde hørt fra Veblen og skrev deretter umiddelbart til Halvdan Koht for å få bekreftet det han hadde fått vite av Gleditsch og for å viderebringe til Koht Veblens foreløpige reaksjon:

"I had another idea, and it was this: to get Thorstein Veblen, possibly our ablest and freest student of the existing order of things in USA, to apply for one of these positions. I do not know Veblen personally and have never seen him; but I know his books and reputation. He is of Norwegian parentage from Valdres. I took it upon myself to write to him about this, and this morning I received a letter from him. He says the idea interests him very much, and inquired about details, which I could not supply, of course. He said he had salaries now aggregating about \$7500 a year, but that that would not deter him if he concluded such a move to Norway offered real opportunities." (Charles E. Stangeland til Halvdan Koht, 22.09.1919)³⁷

Koht var på dette tidspunktet dekan ved det historisk-filosofiske fakultet. Han gjorde noen raske sonderinger før han skrev tilbake. Koht hadde full oversikt over situasjonen når det gjaldt ledige professorater:

"Universitetet har foreslått to nye professorater i det Juridiske Fakultet fra 1ste juli 1920, det ene i statsøkonomi, det andre i norsk administrativ rett og folkerett. Om bevilgningen til disse professoratene blir gitt, avhenger av Regjering og Storting, og avgjørelsen på det kan vi ikke vente før i mars 1920. Det sistnevnte av de to professoratene krever jo åpenbart en nordmann, og det er også foreslått med direkte sikte på en meget duelig norsk forsker, dr Arnold Ræstad.³⁸ Det førstnevnte professoratet, i statsøkonomi, har derimot mer almene forutsetninger. Visstnok er det mig bekjent at det Juridiske Fakultet også med denne stilling tok sikte på en bestemt mann, dr. Wilhelm Keilhau;³⁹ men netop på min foranledning blev dette frafalt, og embedet blev foreslått som helt ordinært, frit for konkurranse. Jeg vet også at det innenfor det Juridiske Fakultet fins ønsker om at andre må melde sig, og en mann som Thorstein Veblen vilde det ikke være godt å komme forbi. Jeg kjenner ham personlig; jeg traff ham for ti år siden ved Leland Stanford University. Og enda mer kjenner jeg hans ry som en fremragende statsøkonom. Men de økonomiske vilkår her vilde vel synes ham fattigslige. Professorlønningene er for øieblikket under omregulering; vi kan ikke vente dem endelig fastslått før til våren. Men jeg tror man kan gå ut fra at begynnerlønnen vil bli satt til 12 000 kr, stigende efter 5 års forløp til 13 000, efter 10 år til 14 000; en mann som Veblen som alt har vært professor i mange år, måtte naturligvis kunne sige at han vilde [ha] høieste gage med en gang. Men enda er det jo bare halvparten av det han har nu." (Halvdan Koht til Charles E. Stangeland, 11.10.1919, Thorstein Veblen Papers, Wisconsin Historical Society)

³⁷ Kilde: Nasjonalbiblioteket, Håndskriftsamlingen.

³⁸ Den meget begavede, allsidige og innflytelsesrike Arnold Ræstad ble aldri professor, han var universitetsstipendiat fram til 1918. Det er uvisst hva som skjedde. Professoratet gikk med en annen fagkrets til Mikael Lie.

³⁹ Jfr. ovenfor om professorkonkurransen i 1917. Men å øremerke et professorat for Keilhau var uansett et tilbakefall til gamle synder i fakultetet.

Koht optrådte med imponerende handlekraft. Han var dekan i sitt eget fakultet, men blandet seg suverent inn i det juridiske fakultets affærer ut fra overordnede målsettinger. Drivkraften var misnøye med økonomene og utsiktene til å kunne få tak i Veblen.

Stangeland skrev 31. oktober 1919 til Veblen og vedla Kohts brev. Han så seg som en uegennyttig mellommann for å finne en løsning. Han sa til Veblen at han selvsagt kunne regne med topplønn - kr 14 000 - og at han for eksempel kunne bistå Nobelinstituttet som ekspert og det samme overfor noen stortingskomiteer og således skrape sammen et samlet beløp på kr 30 000. Han tok nok litt hardt i her. Han nevnte for Veblen som arbeidet for et tidsskrift i New York City, at den framtreddende politikeren Johan Castberg ville ankomme kort etter på vei til en Labor Conference i Washington DC og rådet Veblen til å ta kontakt. Men det lyktes det ikke å få til.

Stangeland rapporterte til Koht en uke senere:

"What you say about the conditions at the University is interesting. I feel sure that if Professor Veblen can be induced to consider the possibility that it would be a good thing for the University, and really be very satisfactory to him in the long run despite the altogether inadequate salaries attached to positions such as the one you tell me about." (Brev Charles E. Stangeland til Halvdan Koht, 07.11.19, Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket)

Deretter ba Stangeland om å bli holdt orientert i utviklingen av saken.

Stangeland ble ivrigere og ivrigere for at det skulle lykkes å få Veblen til Norge. I begynnelsen januar 1920 oppsøkte han Veblen i New York og reiste umiddelbart etter til Kristiania. Der ankom han syk og fikk ikke truffet Koht før han reiste videre til Berlin der han ble innlagt på sykehus. Først et par måneder senere skrev han til Koht:

"Jeg opsøkte Veblen i New York den 8. jan., og vi talte om professoratet i Xnia. Jeg kunde jo ikke gi ham større besked om det hele. Muligens sa jeg at jeg forstod at opprettelsen av professoratet endnu ikke var avgjort. Jeg fik det indtryk av Veblen at han vilde – maaske – ta imod en saadan stilling, skjønt gagen var liten. Jeg sa at jeg mente han kunde faa kr 12000 plus alders og dyrtids tillæg – hvilket var vel for optimistisk. Han sa noget om spraaklige hindringer, men jeg sa at der var sikkert intet iveien for at hans forelæsninger gikk for sig paa engelsk en tid – for eks. et par semester." (Brev Charles E. Stangeland til Halvdan Koht, 29.03.20, Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket)

For Koht var det inntil videre bare å avvente budsjettbehandlingen i stortinget, med hensyn om professoratet ville komme med i budsjettet. Før budsjettet kom fikk Koht enda et brev fra Stangeland, offering perhaps more advice than Koht needed:

"Perhaps most competent Americans, as well as others, would regard Veblen as the leading American economist of today – and I should feel that Norway was to be congratulated if it could secure the services of one of its most distinguished foreign born offspring – and Veblen is that. My own interest is purely ideal. I had not met Veblen when I wrote to you some months ago – I met him in January for the first time, though we have corresponded at intervals.

My feeling is that Veblen would not care to "apply" for the professorship. He has his position in America, and one could hardly expect him to enter a competition, as a younger and less known colleague might, for such a position, especially as it offers him no financial increment and would take him away from the land of his birth – America.

I would therefore venture to suggest to you and others who may be interested that the University or the Kultus-Ministerium of Norway offer him such a professorship. This is done in other countries – *sans concurrence* – in the case of scholars of such recognized standing. I believe it would be worth while from many points of view to have Norway recognize - by an offer – the ability of one of its "secondary" offspring. If Veblen should come to Xia perhaps the Nobel Institute might care to use him as a consultant. Veblen has interested himself also in international affairs, as you know.

I wish to assure you that Professor Veblen has not asked me to urge this matter. In fact I fear that a real difficulty might be pressure put on Veblen to remain in America; but I believe that both for Veblen and for Norway the move would be good."

(Brev Charles E. Stangeland til Halvdan Koht, 02.04.20, Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket)

Så kom budsjettinnstillingen og det viste seg stillingen hadde falt gjennom. Muligens var dette meddelt Koht underhånden. Men vedtaket som ble gjort var formulert slik at Koht fortsatt syntes han hadde carte blanche for å forhandle videre med Veblen:

"Til et professorat i socialøkonomi var der av det juridiske fakultet og kollegiet foreslått bevilget kr 7 000. Departementet har ikke fundet at kunne anbefale forslaget. Underhaanden har der for komiteen været pekt paa som en ønskelighet at en utenlandsk videnskapsmand med internationalt navn kunde indkaldes til at holde forelæsninger i socialøkonomi. Komiteen har fuld sympati for tanken; men da den endnu ikke foreligger utredet; og man ingen oversigt har over hvad det i økonomisk henseende vilde koste at realisere den, vover komiteen ikke at opta forslag. (Stortingsforhandlinger 1920, Indst. S. XXI – 1920)

Umiddelbart etter budsjettdebatten i mai 1920 skrev Koht til Veblen:

"Lysaker, Norway, 1. juni 1920

Ærede professor Veblen!

Tillat mig at opfriske det kortvarige bekjentskap jeg hadde den glede å gjøre med Dem ved Leland Stanford University for over elleve år siden. Jeg har en sak å skrive til Dem om, som jeg har drøftet med flere interesserte her hjemme. Det gjelder et professorat i statsøkonomi ved Kristiania Universitet.

Universitetet foreslog ifjor et nytt professorat i dette fag, og Regjeringen støttet forslaget. Men for noen dager siden blev det forkastet i Stortinget, dog med den uttrykkelige bemerkning, at hvis man hadde foreslått å innkalle som professor en fremragende utlending, vilde Stortinget vistnok ha stillet sig annerledes. Denne bemerkning sikter til Dem, idet både

professor Aarum og jeg hadde talt til Stortingets universitetskomité (hvis ordfører i denne sak er redaktør Hambro) om muligheten av å få Dem innkallt til Norge.⁴⁰

Stillingen er da den, at hvis der fremkommer et forslag om å innkalle Dem som norsk professor i samfunnsøkonomi, så vil det efter att sannsynlighet bli vedtatt i Stortinget. Professor Aarum, direktør Rygg og jeg vil svært gjerne underskrive et slikt forslag, og vi vil nu høre om der er nogen mulighet for at De vilde ta imot en innkallelse hit.

Min mening er at vi i høi grad trenger til en nasjonaløkonom som kunde sætte litt liv og fart inn i tænkningen her hjemme. Vi arbeider her, som overalt, med dyptgripende samfundsspørsmål, men her er lite av videnskapelig forståelse, og våre egne økonomer har ikke forstått å komme i ordentlig kontakt med almenheten. Så her er arbeid for en virkelysten mann.

Her er jo andre forhold som ikke er fullt så tillokkende, – det er lønn og levekår. Alle embedslønninger skal bli revidert av Stortinget nu i sommer; men Regjeringens forslag går for professorer ikke ut på mer enn 10 000 kr stigende efter 10 års tjeneste til 12 000 kr og dertil et dyrtidstillegg på 1650 kr. De, som har været professor i Amerika så længe, kunde naturligvis regne på med en gang å få høieste lønn, 12 000 + 1650 kr = 13 650 kr. Men hvis De likevel skulde ha lyst til å komme her og bare fant lønnen alt for snau, vilde jeg gjerne få høre hva De vilde kræve som minimum; jeg anser det ikke for umulig at De kunde få et personlig tillegg.

Jeg nævner ennda en enkelhet: sproget. Det vil ingenting være i veien for at De i den første tid holder Deres forelesninger her på engelsk. Forelesningsplikten er 5 timer ukentlig.

Det vilde glede mig og mange med mig, om vi kunde få hilse Dem velkommen ved vårt universitet.

Deres ærbødige
Halvdan Koht"

(Halvdan Koht til Thorstein Veblen, 01.06.1920; Thorstein Veblen Papers, Wisconsin Historical Society)

Veblen svarte fra Chicago en måned senere og ga sitt reaksjon på det Koht hadde skissert og som Veblen måtte oppfatte som et tilbud fra universitetet. Hvilke fullmakter Koht egentlig hadde fra universitetet er høyst uklart. Kanskje hadde han ingen fullmakter, men i realiteten en ryggdekning i det politiske miljø som han regnet som sikker. Det håndskrevne svaret fra Veblen var som følger:

"5450 Ridgewood Court, Chicago, Ill. 1 July 1920

My dear professor Koht.

You will kindly overlook this long delay in replying to your courteous letter of a month ago. I have been away from my home and moving from one place to another during the month, and your letter has just lately caught up with me.

⁴⁰ Koht noterte i sin dagbok at han 28. februar 1920 hadde konferert med C. J. Hambro om universitetsbudsjettet om Veblen og ganske sikkert blitt lovt oppbakking, slik det også kom til uttrykk i innstillingen fra budsjettkomiteen (med input fra universitetskomiteens behandling).

The very flattering invitation which your letter conveys is sufficiently attractive to me. I only doubt my own ability to meet the requirements of the position, and my ability to meet the necessary expenses of living on the salary offered. So I am taking the liberty to burden you with some explanation of my circumstances.

Unfortunately, my living expenses are exceptionally large and exacting. This is due in great part to the state of Mrs. Veblen's health, which requires her to be maintained in a hospital (at a cost of about \$ 2500 a year); and there is no present promise of a change for the better in this respect. The same circumstance necessarily increases the cost of my own living, and of two nearly grown daughters. So that my present salary of \$ 6000, at the New School where I am now engaged, is no more than equal to current outlay. At the same time I know very little about the cost of living in Norway at present. I have only a vague impression that costs are running high there also. I am therefore of the impression that I should in any case be able to accept nothing less than the equivalent of \$ 5000. This fact may of itself decide my case adversely.

You will let me add a word as to my own limitations as a teacher. I am not a successful public speaker, nor have I done well with large classes – say, classes of as many as 50 members. The work in which I may claim to have met with success has been in the way of quite informal lectures, before relatively small classes, and combining more or less open discussion in the classroom. I have also to confess that my imperfect acquaintance with the Norwegian language would preclude my offering instruction in any other language than English, at least for the first year. The only Norwegian which I speak at all fluently is a dialect of the Valdres "Bygdemaal".

In case I should have the good fortune to try my hand, I should, in fulfilment of the required five-hours schedule, prefer to offer a course of informal lectures (3 hours a week) on *The Economic Factors in Civilisation* – a course which I am now offering at the New School – and one similar course (2 hours a week) on *The Economic Development from the 15th Century to the 20th* – with a particular view to the consequences which this development has brought in the way of changed conditions of living and changes in popular institutions.

These unfortunate limitations on my part make it highly improbable that my case will receive further consideration; yet, I have to admit, I shall look with the liveliest interest for any further word from you.

My address for the summer, until the 20th September, will be: Detroit Harbor, Door County, Wisconsin.

Yours very sincerely

Thorstein Veblen"

(Thorstein Veblen to Halvdan Koht, 01.07.1920; Nasjonalbiblioteket, Håndskriftsamlingen)

Det åpenhjertige brevet fra Veblen levnet ingen tvil om at han var seriøst interessert. Samtidig hadde han økonomiske forpliktelser i USA og det var vanskelig å komme til full klarhet om hva tilbudet fra Kristiania var verdt på grunn av fluktuerende valutakurser. Kort etter at Koht har mottatt svaret er

han på rundgang for finne økonomisk støtte for et utvidet tilbud til Veblen. Han snakket om Veblen med statsråd Riddervold-Jensen den 23. juli, med statsråd Hagerup Bull den 27. juli og med sjefdirektør Rygg i Norges Bank den 9. august.⁴¹

Koht sendte et nytt brev 12. oktober 1920. Dette brevet har ikke latt seg oppdrive og er antakelig tapt. Veblens svar til Koht på dette brevet er datert 30. november 1920:

"November 30, 1920

Professor Halvdan Koht,
Lysaker, Norway

My dear Professor Koht:-

Your letter of the 12th October came to hand early this month, and you will kindly overlook this long delay in replying to its very courteous offer. I have been in doubt and have been looking for information on which to make up my mind. I trust the delay will have caused you no inconvenience or annoyance.

There is still some doubt as to the adequacy of a livelihood on the terms which you indicate. In speaking as I did of the equivalent of \$5000 I had in mind the rate of exchange current at the time – which was something like two-thirds of the normal. Since then the value of Krone has declined further. But it is not a question of the rate of exchange, but only the question of the cost of living as counted in Norwegian Kroner. And all the scanty information that I am able to find on that head goes to say that for the present the cost of living in Norway, as counted in Norwegian Kroner, is quite extravagantly high; so high as to lead me to doubt whether the equivalent of \$ 5000 – counting the Norwegian Krone at two-thirds of the normal rate – would meet my necessary expenses in any practical fashion. Such appears to be the state of the case for the present. But it is, of course, to be hoped and expected that the present state of things will not last; that this extravagant cost of living will presently come back to normal. Such is the view commonly held, or commonly professed.

Unfortunately, I am unable to share this hopeful view of the situation. The present state of Europe and America, industrially and socially, does not encourage me to expect an early return to a normal (pre-war) level of prices, either here or in Norway. Something in the way of an approach to the pre-war level is presumably to be looked for within a calculable period; but I am unable to persuade myself that the cost of living in Norway will return to its pre-war level within my lifetime. In this I may easily be mistaken, although the current run of events seems to me very convincing to this effect; but I am necessarily bound by my own estimate of what is likely to take place in the near future. This estimate is that for the present – say, for the coming twelve months – no substantial decline in the cost of living is to be looked for, and that no rapid decline is to be looked for beyond that period.

And my guess would be that eventually – when the present disturbed condition is past – the cost of those things which count toward a livelihood in Norway will be likely to come to rest

⁴¹ Kontaktene han tok er notert i Kohts dagbok (Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket), men hva som kom ut av samtalerne er ikke notert. Kanskje var det ikke noe håndfast å hente?

at something like an inflation of 50 % above the pre-war level; so that the Norwegian Krone would eventually regain something like two-thirds of its pre-war purchasing value, for purposes of a livelihood, - presumably under rather than over two-thirds. All of this is guesswork; but then, there is little else than guesswork to go by just now.

You will pardon all this tedious disquisition on probabilities. I have allowed myself to go into it in order to explain my attitude toward the very flattering offer which you have made me. The upshot of it is that if I were asked to name I figure at which I should today be content to accept the invitation conveyed in your letter it would have to be not less than KR. 30,000.

I greatly regret that under existing conditions do not see my way to accept the terms which you have indicated, or anything nearer your figure than the amount I have just now set down. And I still hope that all your efforts in this matter may not have been altogether to no effect.

Sincerely yours,
Thorstein Veblen"

(Thorstein Veblen til Halvdan Koht, 30. November 1920, Nasjonalbiblioteket, Håndskriftsamlingen)

Veblens takk for "very courteous offer" antyder at Koht hadde kunnet forbedre sitt tilbud. Veblen unnskyldte sitt "long delay", men nevnte ikke for Koht at hans (andre) kone døde den 7. oktober 1920. I brevet redegjorde Veblen ytterligere for sin økonomiske situasjon, resonnererte omkring den økonomiske situasjonen, nærmest som en analyse av de økonomiske forhold og utsiktene etter første verdenskrig i armlengdes avstand fra sine personlige forhold. Han summerer opp det han måtte ha for å være sikker, til et samlet beløp på kr 30 000 som kan ha virket formidabelt sammenliknet med en vanlig professorlønn.

Men dermed ebbet det ut. Kanskje kunne det økonomiske ha vært løst uten store vanskelighet gjennom en kontrakt som ga Veblen en del av lønnen i dollar. Men Koht hadde allerede strukket seg langt og så vel ikke hvordan han kunne bringe det i land.

I budsjettinnstillingen våren 1921 refererte komiteen hva den året før hadde skrevet om "en ønskelighet at en utenlandsk videnskapsmand med internasjonalt navn kunde indkaldes til at holde forelæsninger i socialøkonomi" og føyde til:

"Der foreligger iaar ingen nærmere utredning av den tanke som i fjor var utkastet, og komiteen gaar derfor ut fra at den har støtt paa saadanne praktiske vanskeligheter at den maa betraktes som oppgit. Imidlertid er undervisningen i statsøkonomi snarere mere nødlidende iaar end tidligere idet antallet av studerende i dette fag stadig stiger."
(Stortingsforhandlinger 1921, Indst. S. XXI – 1921)

Joseph Dorfman som skrev en biografi om Veblen i 1934 få år etter hans død i 1929, redigerte og utga en rekke mindre arbeider av Veblen i 1973 sammen med et langt innledende essay om Veblen (Dorfman 1973). Der nevner han at Veblen som følge av det han hadde skrevet var en lite populær

mann i Europa med unntak av i Skandinavia. Her omtalte han også forsøket på å få Veblen til universitetet.⁴²

6. Etterord

Det er kanskje ingen direkte dårlig ide å vurdere et universitetsfags utvikling med vekt på hvordan det ivaretar konkurranser om professorater, dvs. både om det faktisk finner sted professor-konkurranser og hvordan de gjennomføres. I Bjerkholt (2012) og i dette memorandumet har vi sett på de to eneste professorkonkurranser som fant sted om professorater med økonomi i fagkretsen i de første 100 år av universitetets historie. Fram til da hadde det bare vært en liten håndfull innehavere av slike professorater. Likevel kan det overraske at det bare var arrangert to konkurranser. Mer vesentlig ut fra det ovennevnte siktemålet er det at begge disse konkurransene kom dårlig ut. At søkerne var så som så er en sak for seg, men det var komiteene som falt gjennom i det de viste seg ute av stand til å gjennomføre saklig vurderinger av søkerne for de utlyste stillinger. Dette kan sees i sammenheng med at utviklingen av økonomifaget ved universitetet i de første 100 år var noe av en misère. I noen grad kan det synes å ha sammenheng med det sterkt politiserte juridiske fakultet.

Professorkonkurransen i 1910 er neglisjert i Bind 2 av UiO-historien (Kyllingstad og Rørvik 2011: 248). Wicksell er ikke nevnt og følgelig heller ikke de prinsipielle spørsmål som kom opp i bedømmelsen, nemlig om det var tillatelig å utnevne noen til et professorat i økonomi uten nevneverdige dokumenterte kvalifikasjoner i emnet. Hvor vanlig dette var i andre fag på samme tid er ikke undersøkt. Trolig var det ikke svært utbredt.

Samtidig med at Halvdan Koht arbeidet med å få til en løsning som kunne bringe Thorstein Veblen til universitet ble det gjort et framstøt for å rekruttere Albert Einstein i kjølvannet av den unike begivenhet det var at han holdt tre forelesninger om det mest celebre emnet i det 20. århundrets fysikkutvikling, den generelle relativitetsteorien, til overmål umiddelbart etter at de første forsøk på å verifisere den var gjennomført. Einsteins besøk og rekrutteringsforsøket er utførlig dokumentert i Nils Voje Johansens *Einstein i Norge*. Fysikerne som engasjerte seg i saken grep saken litt annerledes an enn Koht som hadde sikret seg ryggdekning på høyt politisk nivå. Fysikerne led et smertelig nederlag da framstøtet mot Einstein ble avvist av det akademiske kollegium med tre mot to stemmer, se Johansen (2010: 193). Flertallets begrunnelse var at det ville komme i veien for "undervisningen og norsk vitenskap". Tja, hvorfor importere tysk-jødisk vitenskap når vi har norsk?!

Verken framstøtet mot Veblen eller mot Einstein er nevnt i UiO-historiens Bind 3. Heller ikke at Einstein holdt tre forelesninger i universitetets aula i juni 1920; det var da heller ikke universitetet som hadde invitert ham, men Det norske Studentsamfund.⁴³

⁴²Dorfman 1973: 183-185. Forsøket på å få Veblen til universitetet er omtalt også i Wasser (1995) og Odner (2005). Dorfman (1973) omtalte feilaktig Charles E. Stangeland som Charles E. Haugland; feilen er antakelig gjort ved registrering av brevene i Wisconsin Historical Society.

⁴³ Bind 3 omtaler derimot Kristian Schjelderups doktoravhandling i teologi i 1923 der Schjelderup redegjorde for Einsteins relativitetsteori, uten å nevne den sammenheng dette hadde med Einsteins besøk som både Harald

Dorfman (1973: 185-186) omtalte også en kontakt med Veblen tatt av Jacob S. Worm-Müller i 1925. Worm-Müller var da medlem av Den norske Nobelkomiteen og Dorfman bygger på et brev som Wesley Mitchell sendte til Veblen i Chicago etter at han selv hadde snakket med Worm-Müller i New York. Mitchell (og Dorfman) oppfattet kontakten som en sondering av muligheten for å gi Veblen Nobels Fredspris, selv om det kan virke noe rart. Mitchell omtaler for øvrig Worm-Müller som en historiker fra universitetet i Stockholm. Worm-Müller dukket i hvert fall opp i Chicago omkring 20. april 1925 for å finne Veblen, men han befant seg da på Washington Island, Door County, Wisconsin, som var en islandsk enklave, mens han arbeidet med oversettelse av Laxdølasaga.⁴⁴

Referanser

- Aschehoug, Torkel Halvorsen 1920: *Socialøkonomik*, Tredje utgave ved Thv. Aarum, Første bind, Kristiania: Aschehoug.
- Bjerkholt, Olav (2009): "Schweigaard og statistikken", i Ola Mestad (red.): *Anton Martin Schweigaard. Professorpolitikeren*, Akademisk publisering, Oslo.
- Bjerkholt, Olav 2012: Økonomi og økonomer i UiOs historie: Professorkonkurransen 1876-77. Memorandum No. 12/2012, Department of Economics, University of Oslo.
- Davidson, Thorkild 2001: *Statsvidenskab*, Københavns Universitet 1479-1979, Bind VI.2, København. Davidson, Thorkild 2001: *Statsvidenskab*, Københavns Universitet 1479-1979, Bind VI.2, København.
- Dorfman, Joseph 1973: "New light on Veblen" in Thorstein Veblen *Essays Reviews and Reports*, Clifton: Augustus Kelley, 5-326.
- Frisch, Ragnar 1952: Frisch on Wicksell, in Spiegel, Henry William (ed): *The development of economic thought. Great economists in perspective*, New York: John Wiley & Sons, 652-699.
- Fure, Jorunn Sem 2011: *Universitetet i Oslo. 1911-1940 Vitenskapenes universitet*, Bind 3, Universitetet i Oslo og Unipub.
- Jæger, Oskar 1911: "Socialøkonomien" i *Det Kongelige Fredriks Universitet 1811-1911. Festskrift*, Bind II, Kristiania: Aschehoug, 123-134.
- Johansen, Nils Voje 2010: *Einstein i Norge*, Oslo: Res Publica (1. utgave Cappelen 2005).
- Kyllingstad, Jon Røine og Thor Inge Rørvik 2011: *Universitetet i Oslo. 1870-1911 Vitenskapenes universitet*, Bind 2, Universitetet i Oslo og Unipub.
- Odner, Knut 2005: *Thorstein Veblen. Forstyrrelsen av den intellektuelle fred*, Oslo: Abstrakt forlag.
- Ot.prp. (1905): Ot.prp. nr. 27. (1904-1905). Angaaende udfærdigelse af en lov om statsøkonomisk eksamen ved universitetet.
- Schønheyder, Kristian 1929: Produktionscyklerne og kriserne, *Statsøkonomisk tidsskrift* nr. 1, 1927: 57-116.
- UiO 1961: *Universitetet i Oslo 1911-1961*, Bind I, Oslo: Universitetsforlaget.
- UiO 1907: Universitetets årsberetning, 1905-06.
- Wasser, Solidelle 1994: Veblen's "Post-Modernist" Economics, *International Journal of Politics, Culture and Society*, 8(1), 33-59.

og Kristian Schjelderup ifølge Johansen (2010) hadde tatt aktiv del i, se Fure (2011: 164). På forespørsel om hvorfor framstøtene mot så vel Thorstein Veblen som Albert Einstein ikke er nevnt i universitetets historie, har Jorunn Sem Fure meddelt i epostkommunikasjon i mai 2012 at "Universitetshistorien er full av mislykkede forsøk på å rekruttere inn faglige storheter, men vi har ikke skrevet en krønike over de tapte muligheter ... skulle man skrevet om alle initiativ som ikke lykkes, ville vi trengt 18 bind."

⁴⁴ Opplysninger om Worm-Müllers aktivitet har imidlertid ikke latt seg etterspore i Det Norske Nobelinstitut ifølge direktør Geir Lundestad.

Wicksell, Knut 1936 [1898]: *Interest and Prices* [*Geldzins und Güter-preise*] (translated by Richard Kahn and with an introduction by Bertil Ohlin), London: Macmillan (for the Royal Economic Society).

Westergaard, Harald 1890: *Statistikens teori i grundrids*, Gads forlag, København.